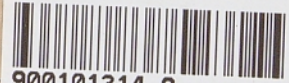

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986₂₀₀₁

900101314,9

COBISS

MLADIKA

ISSN 1124 - 657X

ŠT.09

NOVEMBER 2001

REVIIJA

L. 5000
€ 2,58

V začaranem krogu 01
 Marija Šedivy:
 Kovačnik 02
 Iz hrvaške poezije 03
 Med pravljico in melanholijo . . . 06
 Mogoče bi vas zanimalo
 zvedeti, da 08
 Peter Merku:
 Iz spominov na starše (XV.) . 09
 Ivo Jevnikar: Iz arhivov in
 predalov: Padalske vesti . . . 11
 Marija Kostnapfel: Pogovor
 z Borisom Pahorjem 15
 Mitja Petaros:
 Evro kovanci po Evropi . . . 19
 Bruna Pertot:
 Poletje 21
 Antena 22
 Ocene:
 Knjige: S. Silič, Orehovlje v
 spominu, kronika vasi Orehov-
 lje (J. A. Hočevar); K. Ferluga,
 Med svojimi in tujimi ljudmi
 (N. Zaghet); T. Kuntner: Mati
 Slovenija (N. Zaghet); B. Pa-
 hor: Dihanje morja (N. Zaghet);
 Žnidarič J. et.al.: Desetletje
 (N. Zaghet);
 Glasba: "Messa da Requiem"
 Pavleta Merkuja (T. Simčič);
 Fabio Nieder v gledališču
 Verdi (T. Simčič);
 Razstave: R. Capa fotografije
 (M. Jevnikar); Slikar Jože
 Ciuha v Galeriji Skerk
 (M. Jevnikar) 27

Na platnicah: Za smeh in dobro voljo; Pisma

Priloga: RAST 07 - 2001

Uredništvo in uprava:
 34133 Trst, Italija,
 ulica Donizetti 3
 tel. 040-370846; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

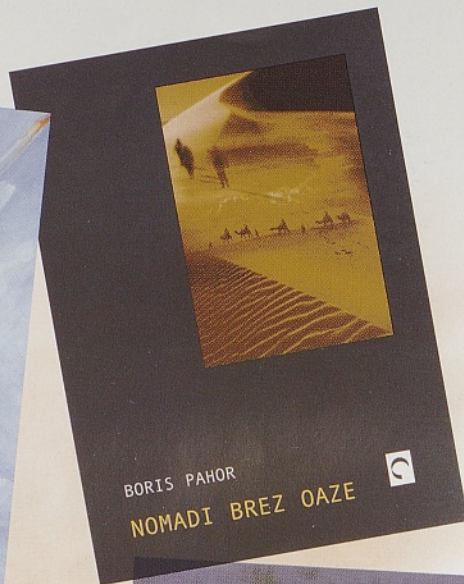
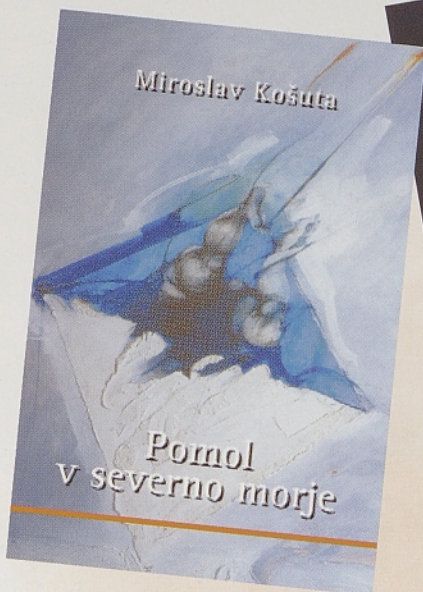
Izdaja: Mladika z.z o.z.
 Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
 (Zveze italijanskega
 periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
 5.000 lir. Celoletna naročnina za
 Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni
 tekoči račun 11131331 – Mladika -
 Trst. Letna naročnina za Slovenijo
 in druge države 45.000 lir (ali
 enakovreden znesek v tuji valuti),
 po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk: Graphart snc - Trst

NOVO!

**TE DNI PRIHAJAJO IZ
 TISKARNE TRI NOVE
 KNJIGE TRŽAŠKIH
 AVTORJEV. JIH BOMO
 ZA BOŽIČ POKLONILI
 SVOJIM PRIJATELJEM,
 SORODNIKOM IN
 ZNANCEM?**

SLIKA NA PLATNICI: Udeleženci seminarja »Euroburja« so na Rilkejevi pešpoti od Sesljana do Devina okusili pravo kraško burjo. Tako so organizatorji lahko opravičili ime, ki so ga dali večdnev- nemu srečanju mladih v Trstu. (foto Kiki) Mladi udeleženci iz raz- nih držav Evrope bodo svoje prihodnje udeležbe na seminarjih plačevali v evrih. Prav je, da se teh kovancev počasi privadimo. Kar oglejte si jih!

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgo- vorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebuta, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

V začaranem krogu

Zavest, da je država, v kateri živimo in katere državljani smo, v vojni, je po več kot petdesetih letih bolj ali manj trdnega miru nekaj nenavadnega. Seveda je mogoče oporekati, da ne gre za pravo vojno, da bo vojaški doprinos Italije minimalen, da vojno stanje ne bo spremenilo normalnega toka življenja itd. Pa vendar ostaja dejstvo, da živimo - ne le v Italiji, ampak po vsem Zahodu - od 11. septembra dalje v nekakšnem čudnem stanju, ki sicer niti od daleč ni podobno onemu iz polpreteklih svetovnih spopadov, je pa prav gotovo spremenjeno glede na razmere pred tem datumom. T.i. razviti svet se je namreč nenadoma soočil s spoznanjem o lastni ranljivosti, s spoznanjem, da ga pred določeno obliko nasilja ne ščitijo ne bogastvo ne tehnologija ne vojaški potencial in niti ne morebitni vesoljski ščit. Sovražnik, ki ga ogroža, je tudi težko določljiv: malo verjetno se namreč zdi, da bi en sam človek ali ena sama država - na primer revni Afganistan -, pa če ga vodijo še tako fanatični voditelji, razpolagal s sredstvi, ki bi dovoljevala udejanjanje takih velikopoteznih akcij, kakršen je bil napad na Združene države Amerike. Kdo nas torej ogroža, proti komu smo napovedali vojno?

Jasno je, da grozodejstvu, kateremu je bil ves svet priča 11. septembra, ni mogoče najti nobenega moralnega opravičila in da je kaznovanje storilcev in njihovih zaščitnikov zahteva pravičnosti in spoštovanja nekega osnovnega svetovnega pravnega reda. Zapoved "ne ubijaj!" ni lastna le judovsko-krščanskemu izročilu, ampak je takorekoč vgrajena v vest vsega človeštva. To je tisti skupni imenovalec, brez katerega se upravičeni pluralizem kultur sprevrže v zanikanje sožitja kot takega. Tu bi si moral tudi določen zahodni relativizem, ki postavlja vse vrednote in vse kulture na isto raven, korenito izprašati vest, ali ni morda v imenu pluralizma včasih dejansko opravičeval nasilje in nečlovečnost.

Toda isti relativizem, ki je alergičen na kakršnokoli razlikovanje med dobrim in zlom, se je po drugi strani sedaj pripravljen poslužiti vseh sredstev ne le proti storilcem grozodejstva - kdo je to, je dejansko še vedno ovito v skrivnost -, ampak tudi kar počez proti vsem, ki ne sprejemajo zahodnega pojmovanja svobode in demokracije. Toda ali je mogoče poraziti terorizem z obsežnimi vojnimi operacijami, kakršnim smo priča, z novim nasiljem, ali ni morda ravno to tisto, kar so hoteli doseči teroristi s svojim nezaslišanim dejanjem? Ne da bi ameriški vladi in njenim zaveznikom odrekli pravico, da izsledi teroriste in njihove zaščitnike ter razbije njihovo smrtonosno mrežo, se nam v teh dneh z ozirom na grozečo humanitarno katastrofo in na razširitev spopada postavlja vprašanje o dejanskih ciljih in učinkovitosti vojaškega posega na Daljnem Vzhodu.

Poleg prenagljenih izjav so se v teh mesecih svetovne napetosti pojavili tudi trezni glasovi, po katerih se je treba prav v tem trenutku bolj kot kdajkoli prej truditi za mir, in ne za vojno, kritično pa bi bilo treba razmisliti tudi o tem, kakšne vrednote bogate države s svojim preobiljem in mrzličnim hlastanjem po dobičku ponujajo revnemu delu sveta. Najuglednejši med njimi je prav gotovo glas papeža Janeza Pavla II., ki podobno kot pred desetimi leti v času krize v Perzijskem zalivu svari pred skušnjavo maščevanja in poziva k pospešenemu prizadevanju za pravično rešitev še odprtih sporov, med katerimi je na prvem mestu prav gotovo bližnjevzhodni. Upati je, da papežev glas ne bo "glas vpijočega v puščavi" in da bodo znali odgovorni za krmilom vodilnih svetovnih velesil poiskati prave in dolgoročne odgovore na izzive terorizma in fanatizma.

Ne vem, zakaj sem se prav danes spomnila na kovačnik. Že res, da zunaj sije sonce, vendar je pomlad še daleč. V resnici smo še krepko v zimi. Zemlja je še zmrznjena, tu in tam prekrita z umazanimi krpami snega. Kljub soncu je hladno, čisto zimsko. Pa vendar mi spomin na naš kovačnik noče in noče iz glave. Vidim ga, čutim, vonjam.

Prej je rastel ob sosednji hiši. Vzpenjal se je ob ograji in prekrival skoraj ves balkon. Belo rumeni cvetovi so dišali tako močno, da si vonj zaznal, še preden si zagledal hišo. Tudi naš balkon je bil v cvetju. Na njem so cvetele lončnice, a moj pogled je kljub vsemu ves čas uhajal tja k sosedu, k njenemu kovačniku. Ko sva nekega dne klepetali ob živi meji, sem ji rekla:

“Kaj bi mi dala kakšen poganjek?”

“Kar vzemi si ga,” mi je dobrovoljno odvrnila.

“Dobro, v jesen ga vzamem. Zahvalila pa se ti ne bom, ker mi potem ne bo rastel. Tako vsaj pravijo.”

Pa ga nisem vzela. Ne tisto jesen in ne naslednjo pomlad. Poleti enkrat, ko sem zjutraj zalivala rože, me je sosedu vprašala:

“Kaj je zdaj s kovačnikom? Si si premislila?”

“O ne, to pa ne. To jesen ga zagotovo vzamem.”

Vračala sem se iz trgovine. Sosedu je pometala pred garažo. Ko me je zagledala, me je poklicala:

“Pridi! Boš videla koliko novih poganjkov ima kovačnik.”

Res jih je bilo veliko in nekaj jih je bilo zelo krepkih. Pač pa je bila sosedu nekam bledikava.

“Kaj se slabo počutiš,” sem jo vprašala.

“Strašne bolečine imam v križu. Danes je bilo tako hudo, da sem šla ponoči v zdravstveni dom po injekcijo. Popoldan pa grem k mojemu zdravniku.”

Poletje se je prevesilo v jesen. Čas za moj kovačnik. Toda kako naj grem ponj k hiši, ki je trenutno prazna, in izkopljem sadiko? Sosedu je bila že nekaj časa v

bolnici. Rekla sem si:

“Če sem že tako dolgo čakala, bom počakala še zdaj. Da se vrne in mi pokaže, katero sadiko naj izkopljem.”

Prišla je domov, a sadike mi ni mogla pokazati. Preveč slabotna je bila. Kadar sem jo obiskala, se nisva pogovarjali o njeni bolezni, ampak o pomladi in delu, ki ga bova opravljali. Pa na kovačnik nikoli nisva pozabili.

Spet je morala v bolnico in spet se je vrnila domov. Čeprav je bil januar, je bil dan sončen in topel. Sosedu sem našla na terasi, kjer je počivala.

“Toplota mi tako dobro de. Komaj čakam, da bo pomlad, da se malo okrepi in da ti končno posadiš svoj kovačnik,” mi je rekla in se slabotno nasmehnila.

Kovačnik sem posadila, vendar mi sadike ni odkazala sosedu. Odšla je, preden se je zima poslovila. Hiša je ostala prazna in pred hišo kovačnik.

Novi lastniki so začeli hišo preurejati, še prej pa so nameravali odstraniti drevesa in grmičevje okoli hiše.

“Zdaj ali nikoli,” sem si rekla, vzela lopato in izkopala sadiko kovačnika. Nikogar nisem nič vprašala, saj je bilo vendar vse že zdavnaj dogovorjeno. Posadila sem ga na sprednji strani hiše in ko je začel rasti, sem njegove vitke, voljne veje speljala na ograjo balkona. Dobro polovico ograje je že pre-rasel. Ko zacveti, se njegov vonj širi na vse strani. V vseh sobah zadiši po belo rumenih cvetovih. Najlepše diši zgodaj zjutraj, ko prvi sončni žarki pijejo roso s cvetov. Takrat se sklonim k cvetočim vejam. Na obrazu začutim hladnen dotik. Zaprem oči in globoko vdihnem. Topel val sreče me preplavi. Življenje začutim v slehernem vlaknu svojega telesa. Diham, diham. S polnimi pljuči.

Marija Šedivy
Kovačnik

Ante M. Ivandić
PREVZET OD TEBE

kolena so mi klecala
pod bremenom ki mi ga je naložilo
to tegobno življenje.
po brezpotjih sem taval
dolgo in brez prenočišča
vztrajno iskal tebe
in tvoja obljubljena bivališča polna svetlobe.
veter je prijateljaval z mojo dušo
in mi pripovedoval prevzet od tebe
o lepoti tvojih pašnikov
in o drevju ki vedno cvete.
in prav nič ni ostalo
česar nisem poskušal
ko sem iskal odgovor
ki ga je moja duša želela zvedeti
ko je preprejano mislila nate.

Dunaj 1983

Tea Turkalj
SANJE

Želim izginiti
v neskončnosti zvezdne noči
in pozabiti na svet, ki
čaka doli, da me spet
pljuskuje po obrazu.

Želim oditi s prvo
jutranjo roso
in zaspati v skritem
kotu temnega vlažnega
gozda.

Želim se okopati
v vrtincu brezštevlnih kristalnih
kapljic jesenskega deževja
in izginiti s poslednjim krikom ptic,
ki odhajajo na
jug.

Dušan Pavela
ISKAL TE BOM!

Iskal Te bom večno
povsod okoli sebe,
po ozkih poteh,
dolгих, strmih
in trnastih.
Iskal Te bom v molitvi skesanca,
v nemoči bolnika,
v ihtenju obupanca.

Krčevito tožeč
Te bom iskal večno
tudi v zadnjem trenutku.
Iskal Te bom v prgišču
vlažne zemlje,
prepojene s krvjo
in Tvojimi mukami,
iskal Te bom v svojih trpljenjih.

Iskal Te bom v srcih dobrih ljudi
in sončnem žarku, komaj prispelem
z nebeškega svoda,
iskal Te bom v neskončnosti
vedrega nočnega neba,
po poljanah trepetajočih srečnih zvezd,
iskal Te bom v tišini nočnega miru,
tam, kjer se duša dotika srca.

Ivna Talaja
JANEZU PAVLU II.

Tvoja melodija življenja,
ki jo igraš na strune sveta
z notami, lačnimi miru,
napolnjuje dvajseto sobo zgodovine
z ritmom veselja.
Tvoja dobrodušnost
je pomnožena z milijoni
raznobarvnih cvetov človeških obrazov -
belih, rumenih in črnih lističev.
Tvoji otroci z Branimirovih obal

Te pozdravljajo zadrhtele duše.
Tebi, romarju ljubezni,
na poti naznanila pojejo:
Hvala, ker razgrinjaš po brezpotjih
sveta kose svojega srca,
podarjaš nam svoj izkušeni korak
v poletu proti drugi obali.

Goran Beus Richembergh
RAZSTAVA

Pri največji sliki
na razstavi
(le koliko ljudi
se je zbralo okoli nje)
sem obstal,
izgubil dih,
padel v nezavest.

Prebudil sem se
po prejemu prve pomoči.
Ko so vprašali,
kaj me je tako pretreslo,
sem jih dvomeče gledal.
Mar oni res ne vidijo,
kako od vseh žarečih barv
na tej sliki
docela nepričakovano
dominira barva tvojega glasu?

Mladen Jurčić
JATA

Razdiralno zahtevna čistost pesmi
po višini nivoja, po moči prostora
spodjeda, preganja, vihari. Glej! -
kako med gozdnimi sencami skače,
nad vzvišene krošnje vzletava
tiha jata najtežje izraznih
tako močno grenko zaželenih stihov,
ki me, neulovljivi, dražijo, ženejo v norost,
opominjajo,
nemogoče, predrzno zahtevajoč
isto veličastnost modrega prostora v meni,
prezirno in premočno kritizirajo,
podcenjujejo, grajajo, sodijo, obsojajo
nezadostnost mojih spoznanj, slutenj, ognja,
raztrganost misli, idej,
neznatnost, nepomembnost večine mojih pesmi.

Ivan Zaharović
IN ILLO TEMPORE

V tistem času...
mi ni bilo treba kupovati radosti življenja,
ker si bila ti
vsa moja radost.
V tistem času
mi ni bilo treba iskati lepoto,
ker si ti bila tu,
na doseg roke.

Tedaj sem mogel črkovati
najlepše stihe, sanjati najlepše sanje.
Mogel sem živeti.
In živel sem pod pisano zvezdnato trato,
pod sinjino neskončnosti,
poslikane z belimi, razmršenimi oblaki.
Zdaj pa sem silno zbeگان. Presunjen
od ledenega veselja,
brezkončnosti nesmisla,
potlačen od neznosnega bremena bivanja.
In nimam več moči,
da vzkliknem, da te pokličem.
Ti pa si vsebolj daleč in daleč, počasi izginjaš
v vrtincih časa.

Keti Remetin
NA TVOJO BESEDO

Na tvojo besedo, Učitelj,
sem vrgla mrežo v morje upanja,
a svojo dlan sem spustila v reko samote
- išoč školjko bisernico.
Na tvojo besedo, Učitelj,
sem sklonila dušo v jezero bolečin,
spustila pogled do ugaslih zvezd,
pa nisem videla ničesar na dnu, razen križa.
Jaz pa sem mislila z mrežo izvleči srečo:
ničesar, ničesar ni bilo na dnu morja, razen križa.
Na tvojo besedo, Učitelj,
bom vrgla mrežo na dno vseh globin,
a kakšna školjka se bo kot kažipot bleščala
na poti s te morske gladine do svoda.
In tedaj bom poklicala zvezde in komete
- naj me vodijo, naj mi svetijo,
naj me spodbujajo, naj me tolažijo
skozi megle in nevihte.
Na tvojo besedo, Učitelj,
- bom vrgla mrežo na dno svojega bitja,

in tresljaj slave bo zablestel v očeh:
tedaj bom odkrila - kje se sreča skriva.
In tedaj še enkrat, da, samo še enkrat
bom objela svoj križ kot še nikoli
- objela bom svoj križ kot krila
- pa z močnim letom preletela goro
in potem dalje razprostrla krila -
- da bi smela s soncem raztopiti solzo -
da bi smela nebu položiti krono
- in s pesmijo novo prebuditi zarjo.

Elvira Ivaštinović
ZRCALO V ZRCALU

Pogledam se v zrcalu.

Prameni sivih las,
žalosten pogled,
usta brez nasmeha.

Kako je ta obraz
v zrcalu star,
žalosten - vse bolj žalosten!

Potem se v zrcalu
pojavi malo zrcalo
z obrazom moje mladosti

Ljubezen blešči
v nežnosti pogleda.
Upanje sije v nasmehu.

O, da bi to zrcalo v zrcalu
še dalje ostalo!
Zaman!

Pa naenkrat izgine...

Bernardina Crnogorac
POTNIK

večni potnik sem
v dolini
jokam pojem
k domovini hitim
korakam
za sabo puščam sebe
akorde življenja
svojega življenja

skozi meglo
zimo
mraz
želim k soncu
želim k Očetu
k večni pomladi
hočem hočem hočem

Anka Petričević - S. Marija OPS
DAJ MI MOČI, DA OSTANEM NA KRIŽU

Daj mi moči, da ostanem na križu,
s katerega objemam in obsegam ves svet,
s katerega se pokorim za ves svet
in ga s svojo krvjo in trpljenjem preporajam.

Vem, da slišiš vsak moj vzdihljaj,
čeprav te ne vidim,
vzdih, ki mi trga dušo od telesa
in v sebi pomirja vse, kar je po grehu razdvojeno.

Vem, da spremljaš vsak moj vzdih, ki se Te dotakne,
in vsak krčeviti jok, ki Te pretrese.

In jaz moram ostati na križu
in izpolniti svojo žrtev,
da boš mogel sprejeti moje izmučeno in
zdrobljeno telo
na svoje roke
in ga položiti na oltar
kot spravno žrtev sveta.

Jaz moram izpolniti svojo žrtev,
da bo velika svetloba vstajenja.

Daj mi moči, da ostanem na križu,
dokler tesnobna ostrina bolečine prebada moj srce
in dokler do Tebe prodira moj krik
zapuščenosti in grenkobe.

Bodi poleg mene,
ker želim, da Ti z vsakim svojim vzdihom,
ki ga spremljaš v tišini,
izpričam svojo ljubezen
in dokažem, da si Ti
edina in najvišja LJUBEZEN.

*(Prevedel Martin Silvester; prevedene pesmi
so iz revij MARULIĆ in TRAGOVI)*

Ilma Rakusa.

Slovenskim bralcem v zamejstvu predstavljamo pisateljico in pesnico Ilmo Rakusa. Rodila se je Madžarki in Slovencu leta 1946 na Slovaškem. Po krajšem bivanju v Budimpešti, v Ljubljani in nato nekaj let v Trstu, se je z družino leta 1951 preselila v Švico. Zdaj živi v Zürichu in na tamkajšnji univerzi predava slavistiko. Avtorica je znana prevajalka, objavila pa je tudi več lastnih del: roman *Otok*, kratke proze v zbirkah *Miramar* in *Steppe* ter zbirke pesmi.

Na teh straneh ponatiskujemo prozni tekst in pesmi, ki so povezani s Trstom in so zato posebej zanimivi za naše bralce. To predstavitev povzemamo iz *Razgledov št. 21/1124 z dne 11. 11. 1998*.

Vedno pravim, da je bil tisti čas ob morju moj najsrečnejši čas. Bila sem še majhna, nisem še hodila v šolo, žive-la sem tjavdan in bila željna vseh vtisov. Živelimi smo v Barkovljah, na pol poti med Trstom in pravljničnim gradom Miramar, v rjasto rdeči hiši z verando, ki so jo pre-raščale glicinije. Okna so bila obrnjena na viadukt nek-danje južne železnice, za njim je ležalo morje, ki je bilo vsak dan druge barve. Zahajajoče sonce nam je svetilo naravnost v hišo.

Trst je bil takrat Svobodno tržaško ozemlje, raz-deljeno v cono A, ki so jo upravljali Angleži in Američani, in na cono B, ki so jo zasedali Jugoslo-vani. Živelimi smo v coni A in spominjam se vojakov, ki so se kopali in sprehajali. Njihova angleška govo-rica je izstopala iz italijansko-slovenskega okolja in s svojo vedro samozavestjo so vplivali zaupanje.

V mojem spominu so Barkovlje predvsem obala in park, v katerem je bila "čarovniška hišica". Obal-ne skale so bile poleti moj drugi dom; tukaj mi je mati ure in ure brala, dokler se nista ritem pravljice in butanja morskih valov zlila v prijetno melodijo. Toda preden sem se pustila uspavati, sva smuknili v vodo, ki je bila mirna, valujoča ali razburkana. S plu-tovinastim obročem sem se naučila plavati. Na ob-zorju se je svetlikal Miramar, če pa sem plavala v drugo smer, sem videla školjkasti Tržaški zaliv v istr-ski polotok. Od sreče in želje po svobodi sem prhala kot delfin. Nič ni motilo mojega veselja ob kopanju, le opoldanski odmor ni smel izostati. Brž v obleko. Iz komolčnega zgiba sem si polizala sol in šla v hladno hišo. Tam sva nekaj malega pojedli, potem je sledila obvezna "siesta". Hiša je obnemela, ležala sem za

zaprtimi polkni, sledila drobnim svetlobnim zajčkom ali pa sanjerala. Ne verjamem, da sem pogosto spala.

Sprejela sem ukazano tišino, čeprav je imela ta v sebi tudi nekaj vznemirljivega. Ca-mera obscura se je preveč drastično razlikovala od sle-peče svetlega dne, v svoji brezšumnosti se je zvrčala iz vseh soodvisnosti. Nikoli se nisem mogla navaditi na

to spremembo. Toda spoštovala sem jo kot stalen del dnevnega dogajanja, kot neizpodbiten ritual.

K temu ritualu je sodilo tudi, da sem po počitku bosa po mrzlih ploščicah stekla v kuhinjo, kjer me je čakal kos lubenice. Medtem, ko sem pljuvala ven črne peške, me je dan spet osvojil. Življenje se je spet zagnalo, mati si je na ramena obesila torbo za na plažo in kaj hitro sva spet sedeli na ploščatih ska-lah v popoldanskem soncu, ki je bilo bolj milo in je privabilo veliko ljudi. Tukaj sva ostali, dokler ni morje pogoltnilo rdeče sončne krogle, dokler niso lastovke naredile svojih hitrih krogov in dokler oče ni prišel iz pisarne. Pridružil se nama je in z mano napravil zadnji krog v temni vodi. Včasih je predla-gal, da se na večerjo odpeljemo na Kras. Zgoraj na planoti je bilo za nekaj stopinj hladneje in v sloven-skih gostilnah gostoljubno. Dolgo smo sedeli in jed-li na prostem. Pogosto sem zaspala na leseni klopi.

Popoldnevi in večeri so bili lahko tudi drugačni: kadar se po počitku nisva šli kopat, ampak v mesto. Takrat je iz Barkovelj v Trst vozil tramvaj in vedno sva vstopili pri parku, v katerem je stala lesena uta. Rekla sem ji "čarovniška hišica", ker je bila samot-na in zaprta in ker se nikoli živa duša ni ukvarjala z njo. Moja domišljija jo je obljudila s potuhnjeno ča-rovnico, ki preži na majhne otroke. Bilo me je strah.

Med pravljico in melanholijo

Sredi idile v Barkovljah je ležal ta mračni kraj, na katerega za nič na svetu ne bi stopila sama. Danes si "čarovniško hišico" razlagam kot projekcijo hudobnega. Zahvaljujoč njej je vse drugo ostalo dobro, kajti to zlo je bilo trdno zasidrano, bilo je jasno začrtano in oddvojeno. Bilo je tukaj, toda ni metalo sence na okolico.

Od "čarovniške hišice" sva se torej s tramvajem peljali v Trst. To in ono je bilo treba opraviti, in okrog šestih sva šli iskat očeta, ki je delal blizu borze. Včasih smo se na kratko ustavili pri "Da Pepiju" (imeli so čudovit pršut in odrpito pivo, a ne zame), pogosteje pa smo se sprehodili do Ulice XX. septembra in v senci platan jedli sladoleđ. Moj najljubši je bil "berlina": kepica vanilijevega sladoleđa z dišečo kavo in hrustavljavim vafļem, ki je kot poševno jadro štrlel iz sladoleđa. Na sprehajalni ulici je bilo ob tej uri zelo živahno, kavarne so bile polne. Vse je izžarevalo južno lahkotnost - in ljudje so imeli čas. To se mi je za vedno vtisnilo v spomin: prijazno brezdelje, nenaglica ob takih mlačnih večerih. Očetova usnjena mapa je bila nekaj časa odložena na plastičnem stolu, jedli smo sladoleđ in se dolgo pogovarjali, ne da bi gledali na uro.

V Trstu skoraj nisem imela prijateljev pa tudi brata še ne. Toda življenje s starši v tem mestu ob morju je bilo intenzivno in svetlo. Kaj bi sploh lahko pogrešala? Če mi je bilo do tega, sem se z grbasto Violetto igrala na vrtu, dokler naju ni pregnal jezni petelin, ki je domoval za vrtnim paviljonom. Ali pa mi je Amelija pela slovenske pesmi. Amelija je bila nekako del družine. Dopoldne je pomagala po hiši, nakupovala, kuhala in skrbela, če je bilo treba, zame. Imela sem jo rada, a sem jo tudi dražila. Mnogo ur sva z Amelijjo preživeli sami in nekaj mojih najmočnejših spominov iz otroštva je povezanih z njo.

Nekoč je postiljala mojo posteljo. Ko je dvignila vzglavnik, da bi ga iztresla, je pod njim ležal velik črn škorpion. Preden sem od strahu lahko odrevenela, je že sezula desni čevelj in zamahnila po živali. Bil je na mestu mrtev. Zame pa se je scena spremenila v freudovsko prasceno.

Spet drugič sva bili obe priči spektakularnemu dogodku. Bilo je pozimi in burja, ki v Trstu dosega največje hitrosti, je ledeno pometala po strehah. Naenkrat zaslišiva oglušujoč hrup. Pohitiva k oknu: na viaduktu stoji vlak brez strehe, se pravi, streha visi poševno na stebru za napeljavo. Veter jo je dvignil in odnesel.

O burji bi lahko povedala še marsikaj. Pihala je pogosto in močno in bili so dnevi, ko si je človek komaj upal na prosto. Policisti so stali na vseh vogalih in pomagali drznim - predvsem ženskam in otrokom - čez vetrovne ceste, tako da so jih objeli čez ramena. Kajti tiste lažje je preprosto dvigovalo kot

prah. Predmeti so kar frčali, morje je divjalo, celo mesto je bilo hladno razburkano. Če je to vreme s severnim vetrom trajalo več dni, je vplivalo na živce; trgalo je po telesu kot po ogredju in pogosto je sledila bolezen. Nezdrav pa je bil tudi jugo, ki je povzročal megličavost in turobnost; nisem ga marala, ker sem postala vročična in medla.

Toda vrnimo se k Amelijji. Amelija je s svojo mladoletno hčerko živela visoko na pobočju, v pritlični hiši, ki je bila obdana s trto in z zimzelenim rastlinjem. Gor so vodile strme stopnice, pot je bila utrudljiva, a te je poplašala z razgledom: s pogledom na cel zaliv. Včasih nas je Amelija povabila na kosilo. Na željo mojega očeta smo vedno jedli fritto misto, na olju pečene sardine, kalamare in škampe. Nikjer niso bili tako dobri kot pri Amelijji, ki je imela svojega preizkušenega prodajalca rib in bila izvrstna kuharica. Kot Slovenka pa ni pripravljala le mediteranske hrane, ampak tudi pečenko, slivove cmoke in podobno.

Moj spomin na hrano se prekriva s spominom na jezik. Doma smo se pogovarjali madžarsko in slovensko, drugače pa predvsem italijansko. Trst nudi pogoje za večjezičnost, njegovo cesarsko-kraljevo nasledstvo je povsod prisotno. Kot samo po sebi umevno sem bila razpeta med različne idiome. Identiteta, ki se je pri tem izoblikovala, je bila multipla in pisana.

Trstu se imam zahvaliti za jezikovno in kulturno raznolikost, za čar mešanic in pestrosti, kreativne nejasnosti. Naj dopolnim: za čar ambivalence? Ja, mesto ima veliko obrazov in nemalo nasprotij. Doživela sem jih sladko in strogo, rajsko in odklonilno. Poletno kopanje, beli grad Miramar so bili sinonimi za prevzetost in srečo; hladna burja, ki je pometala po mračnih uličnih tesnih, je posebleljala ogrožujoč pol. S "čarovniško hišico" sem imela svojo lastno, skrivno zgodbo. Mogočen svetilnik je kot večni namig, kot opozorilo, molel nad vsem.

V Trstu sem se naučila, kaj je svetloba, kaj so barve in vonjave; navadila pa sem se tudi na kamen: na obalne skale, na krhek kraški apnenec, na viadukt in na vse pomole in stopnice, na klesance Sv. Justa in tiste v rimskem gledališču, na kamnite fasade stavb iz časa začetka avstrijskega cesarstva. S kamnom sem sprejela neko določeno tristezzo. Zdela se mi je kot mila ali medla melanholija, ki se je naenkrat pojavila in spet izpuhtela. Sprememba razporeženja, drug tonovski način, nerazložljiv in bežen. Tukaj nisi smel pozabiti morja, katerega razburkanost in širina sta vedno obetali spremembo.

Pozneje sem to melanholijo srečala pri Italju Svevu in Umbertu Sabi. Predvsem Sabovi verzi oscilirajo med srečo in žalostjo, se neodločno zvrčajo sem ter tja. Mnoge njegove pesmi, na primer Po žalosti, se jasniyo kot nebo:

...Duša, ki eno svojih muk je ukrotila, / ob bližanju
davnega večera prerोजना / zre v krmarja, čigar
žena je zanosila, // in staro tovorno ladjo, ki se svet-
lika / v zatonu sonca; vidim jambora njena, / kot
dimnik visoka, in spet je tu slika, // nastala dvajset
let tega, izraz otroških dni: / le kdo bi pomislil, da na
svoji poti / doživel bom toliko sreče, sladkih skrbi,
// resnično blaženost v samoti!

Danes bi rekla, da je Trst oksimoron: srečna ža-
lost, žalostna sreča. To spoznanje temelji na izkušnji,
ki je takrat še nisem imela: na slovesu. Slovesu
od Trsta. Bilo je naglo in boleče, zapustilo mi je
grenko domotožje.

Tako se je pričelo iskanje izgubljenega raja, ki mi
je z leti Trst približalo. Podoba otroštva je ostala ne-
dotaknjena, a dobila je obrise in kontekst. Poglobila
sem se v zgodovino Trsta in izvedela, da je bilo tu-
kaj od leta 1943 do 1945, eno izmed največjih kon-
centracijskih taborišč na italijanskih tleh: Rižarna.
Pozneje sem spoznala ljudi, ki so bili kot slovenski
partizani zaprti v Rižarni. Pripovedovali so o grozo-
tah. Trst je dobil senco, Mussolinijeva arhitektura je
pokazala pravi obraz. Brskala sem po antikvariatih,
da bi izvedela več, še več. Veliko najdb me je osup-
nilo, druge so me zgrozile. Čez mojo ljubezen do
Trsta se je razgrnil pajčolan, definitivna melanholi-
ja. In tako sem nekega dne napisala pesem z akroni-
mom in z naslovom Trst:

*Toni povratno v konec. Tako žalostno
tipa dež. Istovetnost zbeži.*

Krst-po-izbiri.

*Temno rjastordeče je: Blažendom
sanj*

*tisočlikih, pomanjšan. Jaz-krat
večen. Navidezno-mrtev.*

Tege, čezoceanke, zmeraj

kje plaža brez tujcev,

ter duh po otokih. Domačinska

dremavica: dnevi

topi, v vedru ostanki. Piši:

dejanja

tožijo. Jetniki v Rižarni

dospeli z izrednim

transportom. Smrt vlada na celem. So

table

tolažba (spomin)? V sili

halužnega morja

trušč. Razpoke: pojej kos

tkanine.

To je, priznam, žalostna pesem, mogoče celo
pesem razočaranja. Toda Trst imam rada kot svoje
otročstvo. Res ga imam rada.

*(Prevedla Vesna Kondrič Horvat; pesem Po žalosti je pre-
vedel Gašper Malej, pesem Trst, ki je v originalu sestavljena iz
enajstih vrstic z akronimom, pa Kajetan Kovič.)*

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da je Kongregacija za verski nauk odločila, da krst "Jezusove Cerkve svetnikov poslednjih dni", znanih kot mormoni (prisotni so tudi v Sloveniji), za katoliško Cerkev ni veljaven...
- da so v zadnjem času angleški astronomi odkrili sedem novih planetov, ki so večji od Jupitra...
- da v Mariboru pripravljajo dokumentarec o Stanku Majcnu, pod komunističnim režimom zamolčanem katoliškem pisatelju...
- da je po napadu na znamenita Dvojčka v New Yorku izginila iz ameriških knjigarn knjiga francoskega astrologa Nostradamusa, tvorca temnih prerokb v rimanih štirivrstičnicah...
- da v lefevrskem semenišču v mestu Winovi v ameriški državi Minnesota študirata tudi dva slovenska bogoslovca...
- da vsako leto pade na površino zemlje do 10.000 meteoritov v skupni teži desetih ton...
- da je bila v slovenski vojski vpeljana služba vojaškega kurata, v kateri je nastopil duhovnik ljubljanske nadškofije dr. Jože Pluž, prej uslužben na nunciatu-ri v Ljubljani...
- da je slovenski zdravnik Boštjan Luzar na Evropskem kongresu patologov v Berlinu prejel prvo nagrado za raziskavo o celični nesmrtnosti pri razvoju raka v grlu...
- da je filologinja Barbara Zlobec, bivša učenska klasične gimnazije v Trstu, v Zgodovinskem časopisu objavila razpravo Etik Hister in njegova Kozmografija...
- da se je na razpis Slovenske znanstvene fundacije in časopisa Dela za znanstveni esej odzvalo 185 osnovnošolcev in samo 15 nižješolcev in 6 višješolcev...
- da ob 80-letnici rojstva pesnika Franceta Balantiča revija Tretji dan pripravlja okroglo mizo na temo "Vprašanje slovenskega katoliškega leposlovja danes"...

Po mitingu sem videl skupino neoboroženih, a še uniformiranih italijanskih vojakov, ki so sedeli pred hišo za cerkvijo blizu steze, ki pelje proti Raši, in jedli. Čez nekaj časa sem opazil, kako drug za drugim stopajo v hišo in se po nekaj minutah spet prikažejo v civilni obleki. Samo enkrat sem po vojni bral, da so naši kmetje dajali tem ubogim razkropljenim italijanskim vojakom žive-

ža in civilne obleke, da bi se rešili pred Nemci. Če bi bili mi genociden narod, bi lahko 'pospravili' te vojake, prilika je bila nadvse ugodna, in ne samo, ker so bili Italijani, pač pa tudi, ker so še dan prej nosili uniformo vojakov, ki so ob raznih čistkah in kazenskih ekspedicijah morili naše ljudi. Ne, naši dobri ljudje so jih pogostili in preoblekli, da bi se rešili in šli domov. Ker domnevam, da so bili ti kmetje kot večina Kraševcev zelo revni, je bila ta njihova pomoč zelo človekoljubna. V katerem italijanskem časopisu ali knjigi je bilo o tem kaj pisano? Kdo se jih je spomnil v kakšnem javnem govoru, se jim pismeno zahvalil ali jim v znak hvaležnosti podelil kakšno kolajno? Ne, kolajno so dali Collottiju!

Večer po mitingu smo vsi skupaj sedeli v Cirilovi kuhinji in večerjali skupaj s partizani. Me ne je mikalo, da bi si поблиže ogledal njihove brzostrelke, ki so bile prislonežene k zidu, a ko sem se jim hotel približati, je eden od njih vstal, zagrabil brzostrelko, rekoč, da to niso otroške igrače, in me pozval, naj zopet sedem blizu mame. Med razgovorom je prišlo na dan, da so nas večkrat opazovali, kako se igramo v dolini Raše.

Ko je oče prišel iz Trsta in videl, kako Ciril z nekaterimi mladimi fanti skuša pognati rdeče motorno kolo, se je nemalo čudil, saj je vedel, da se Nemci bližajo. Dolgo se je menil s Ciri-

lom. Govorila sta tudi o Angležih, ki so bili že v južni Italiji. Očitno je Ciril mislil in upal, da bodo kmalu zasedli vso Italijo in nas prišli rešit. "Počasni so!" je zavzdihnil, kar me je naravnost presunilo, saj sem ga poznal kot mirnega in nasmejanega človeka. (Takrat smo še mislili, da nam hočejo Angleži pomagati). Oče ga je še vprašal, zakaj ne prepusti odporniškega boja mladim. Nikoli ne bom

pozabil njegovega odgovora: "Moje življenje nima pomena!"

Večkrat sva se pozneje z očetom spominjala tega razgovora. Tako tudi tedaj, ko sva si nedolgo po končani vojni ogledala v Sežani kraje, kjer je bil Ciril zaprt, kjer je bil mučen in kjer si je skupaj s tremi tovariši sam moral izkopati grob na griču za sedanjo avtobusno postajo, kjer ga je Feldgendarmerie ustrelila. V celici, kjer je bil zaprt s tremi tovariši, so zapustili na steni napis: "Vemo, kaj nas čaka."

Razumljivo je, da nas je oče hotel imeti spet v Trstu. Ker smo prihajali z ozemlja, ki je bilo v partizanskih rokah, bi to lahko bilo problematično. Ko smo zagledali železniško postajo v Dutovljah, se je mama ustavila na prašni cesti in nama z bratom pod nenavadno vročim septembrskim soncem resnega obraza zabičala, naj ne omenjava nikakega imena. Če bi nas kdo ustavil in hotel zvedeti, kaj se dogaja na ozemlju okoli vasi, iz katere smo prihajali, naj za božjo voljo ne izdava ničesar, kar bi lahko koga kompromitiralo. Rotila naju je, naj vse pretrpiva, naj sprejmeva raje smrt, kot da bi nas morala vse ostalo življenje težiti slaba vest... Seveda sem se ob pogledu na vojake na tržaški železniški postaji v Campo Marzio neznanjsko bal, a na srečo nam nihče ni postavil nikakršnih vprašanj.

Peter Merku

Iz spominov na starše (XV.)

Spomenik ustreljenim v Sežani.

V Trstu smo ponovno zahajali na kosilo v tržaško vojno menzo. Tam smo srečali spet ljudi v fašistični uniformi ali samo v črni srajci, ki so se obnašali drugače, izzivalno. Bili so glasnejši in razkazovali so svoje čine ali odlikovanja. Fašistična stranka je ponovno obstajala, tisti, ki so ji pripadali, so bili bolj zavestni in očitno fanatizirani.

Ko smo se po kosilu vračali peš domov, smo nekega dne na obrežju videli nemške čete, ki so trumoma vkorakale v Trst. Jaz sem občudoval njihova motorna kolesa s prikolico. Bila so mogočna trikollesna motorna kolesa znamke BMW ali Zündapp z dvema vodoravnima cilindroma. Tiste lepe sončne dni je krožilo nad nami nemško letalo "štorklja". Obsulo nas je z letaki, ki sem jih začel zbirati. Toliko jih je bilo, da mi sploh ni bilo treba teči, da bi katerega ujel. 12. septembra so Nemci vrgli nad Trstom letak 'Obvestilo vrhovnega poveljnika nemške vojske v Italiji' z navodili, kako se morajo obnašati italijanski vojaki. 13. septembra je letak naznanjal, da je veliki Duce osvobojen. Le nekaj dni kasneje sva se z mamo napotila v Gorico k Pericevim, Rajku in Viktoriji, da bi vzela zimsko perilo, ki ga iz strahu pred bombnimi napadi nismo držali vsega doma, ampak razmestili malo tu malo tam.

Z mamo sva stopila v vlak, ki pa ni vozil do Gorice, ampak se je ustavil v Rubijah (Rubbia S. Michele). Proga ob mostu po postaji je bila poškodovana. Vlak ni mogel naprej, ker je zmanjkala električna. Gorica ni bila več daleč, zato se je veliko potnikov odločilo, da nadaljuje pot peš v upanju, da najdejo kakšen avtobus v predmestju. Tudi midva sva se podala na pot. A ob zidu vzdolž ceste, ki je tekla paralelno ob železniški progi, so stali partizani goriške fronte v raznolikih uniformah, z različnim orožjem,

Letaka, ki ju je nemška "štorklja" vrgla nad Trstom.

in očitno čakali na kakšno povelje ali na Nemce, ki so že 12. septembra vkorakali v Gorico. Iz članka "Viharni veter v septembru" Milana Pahorja v Jadranskem koledarju 1993 izvem, da je Narodno-osvobodilni svet za primorsko Slovenijo izdal 11. septembra "odlok o mobilizaciji", zato da bi s četami, ki so jih v naglici zbrali, preprečili Nemcem dostop do velike večine primorskega ozemlja.

Z mamo sva prišla do ovinka, kjer se cesta oddalji od proge, in srečala sva partizanskega poveljnika, ki nas je naenkrat potisnil proti grmičevju ob zidu, kajti na nebu se je pojavilo nemško izvidniško letalo, morda ista "štorklja", ki je nekaj dni prej puščala letake nad Trstom. Komaj je bilo mimo, nam je dovolil, da nadaljujemo pot.

Takoj nato se je pa na cesti, še daleč od Gorice, prikazalo oklopno vozilo. Čutil sem, kako se mama roka, ki me je držala, trese. Že od daleč nam je poveljnik zakričal, naj greva s ceste. Drugi partizan, ki se je znašel v bližnjem jarku, nam je odsvetoval, da bi nadaljevala pot. Vrnila sva se torej na postajo, kjer sva spet srečala skoraj vse potnike, ki so se bili podali na pot peš. Čakali smo celo večnost, ali tako se nam je zdelo, preden je električna spet stekla po vodu. Vrnila sva se domov, ne da bi opravila, kar sva nameravala.

Mami ni preostalo drugega kot čakati, da se bitke med Nemci in partizani okoli Gorice poležejo, da bi takoj za tem šli po kovček z zimskim perilom. Goriška fronta je pa trajala relativno dolgo, do 25. septembra 1943. Nemški vodilni kadri so se zavedali, da je treba čimprej s številnimi močnimi silami pregnati narodnoosvobodilno vojsko s prometnih zvez in iz večjih mest. Ker je Primorska veljala za izredno važno strateško ozemlje, ni slučaj, da se je nemška protiofenziva začela prav tu, in sicer najprej proti osrednji Primorski v dneh od 25. do 30. septembra.

Ko so z bojišč začele prihajati zmernejše vesti, je mama hotela kot prvo iti do Avberja, kjer smo tudi imeli še kaj, odkar smo po 8. septembru precej na hitro zapustili vas. Šele potem je mislila iti do Gorice. 28. septembra 1943 je pa "Il Piccolo" razlagal, da bo mogoče zapustiti mesto samo s prepustnico, ki jo bodo izdale nemške vojaške oblasti (Platzkommandatur). Mama se je torej šla fotografirati, da bi prošnji za prepustnico priložila tudi fotografijo.

7. oktobra je dvignila prepustnico, s katero bi smela iti do Avberja, in sicer najprej z vlakom do Tomaja, nato z avtobusom do Avberja. Dovoljenje je veljalo do 15. oktobra naprej. Do te vožnje pa ni več prišlo, ker je mama naslednjega dne, se pravi 8. oktobra 1943, umrla.

Spomin na Cvetka Šuligoja

V goriški bolnišnici je 5. novembra umrl primorski padalec Cvetko Šuligoj. Rodil se je pred 86 leti v Gorici. Pripadal je skupini slovenskih padalcev, ki jo je med vojno na Bližnjem Vzhodu izurila britanska služba SOE. Iz nje sta še živa Ivo Božič v Mostu na Soči in Stanko Simčič v Biljah, medtem ko sta iz skupine, ki jo je za nastop v Sloveniji pripravila britanska služba ISLD, živa še Ciril Kobal v Kopru in Venceslav Ferjančič v Buenos Airesu.

Kot gverilca in saboterja so Šuligoja spustili med partizane na Primorskem avgusta 1943, kmalu pa je bil težko ranjen pri miniranju mosta čez Vipavo pri Rupih. Težki usodi je srečno ušel tudi ob oznovski aretaciji na koncu vojne.

Šuligoj, ki je bil zelo veselega značaja, je po vojni upravljal družinsko trgovino jestvin v UI. Favetti v Gorici. Pogreb, ki ga je vodil msgr. Cvetko Žbogar, je bil 7. novembra z mašo na Travniku in pokopom na glavnem goriškem pokopališču.

Soborec Stanko Simčič nam je prijazno prepustil v objavo misli, ki jih je želel povedati prijatelju v slovo pred odprtim grobom, a za to takrat ni bilo prave prilike.

Preživeli padalci iz skupine SOE na predavanju o angleških misijah in primorskih padalcih, ki ga je imel John Earle 23. aprila 1998 v Trstu. Od leve Ivo Božič, Stanko Simčič in zdaj že rajni Cvetko Šuligoj. (Slikal Gabriele Crozzoli.)

Padalske vesti

Danes, ko se tu pri odprtem grobu poslavljamo od Tebe, dragi prijatelj in tovariš, nam naloga ni lahka. Pregloboko si vsajen v naša srca. Gledam Tvoje najbližje, Tvojo družino, kako objokanih oči in zariplega obraza žalostno spremlja Tvoj odhod. Tudi meni ni lahko. Preveč skupnega je bilo v našem življenju, da bi se sedaj kar tako pomiril, češ, Cvetka ni več, pa kaj, saj življenje teče naprej, kot da se ni nič zgodilo. Pa ni tako! S seboj si odnesel del vseh nas, ki smo Te imeli radi.

Mnogo si pripovedoval o svojem življenju, a dobršen del, morda najtežji, najlepši, a kar je najvažnejše, najslavnejši del sva skupaj preživljala.

Srečala sva se v ujetniškem taborišču Agami, ko si me prišel nagovarjat, naj se vam pridružim, saj sem v to taborišče ravno prišel iz Libije, in že sem bil pridružen, zato

sva lahko našla skupen jezik, takoj sva postala prijatelja. Sledilo je dokaj težavno in turobno življenje v taborišču, kjer smo se na vse načine trudili, da bi nam Britanci dovolili ustanoviti našo slovensko bojno enoto. Bilo je to v prvih mesecih leta 1941. Z vztrajnostjo, a tudi s pomočjo tigrovcev Ivana Rudolfa in Ivana Marije Čoka nam je tudi uspelo. Osnovali smo naš bataljon, sicer v sestavi takratne Jugoslovanske vojske na Bližnjem Vzhodu.

Vojaki smo bili Slovenci, Primorci, in taki smo se tudi počutili. Ni nam bilo dovolj, želeli smo se čimprej vrniti v domovino. Javili smo se na tečaj, kjer bi nas usposobili za odhod v Jugoslavijo in v boj proti nacifašizmu. Urjenje je trajalo dolgo. Križarili smo po Palestini in Egiptu, dolgo živeli v Kairu in na koncu je prišel čas, da so nas prepeljali z letali v Slovenijo - našo domovino, na Primorsko - naš dom. Tu si skupil že v prvih dneh bojov z Nemci v Mirnu težko rano, ki bi Te skoraj stala življenje. K sreči si se izvlekel in se po okrevanju zopet podal v boj.

Po končani vojni se je začela druga vrsta boja, boj za preživetje, za preskrbo družine, za zagotovitev obstoja na stara leta. Vse to si si z garanjem in trudom priskrbel in danes imaš kaj pokazati.

Dolga leta smo čakali, da bi bili priznani tudi od širše javnosti, pa šele s samostojnostjo Slovenije

nam je bilo dano, da se nam izkaže nekaj časti in priznanja. Gledal sem te, kako si si prizadeval, da bi izgledal karseda resno, ko smo se rokovali s predsednikom Slovenije, ko nam je v Ljubljani v predsedniški palači čestital ob izročitvi odlikovanja "Častni znak svobode Republike Slovenije"...

Veselili smo se takrat pa tudi poslej. Velikokrat smo se zadovoljno potepali po gozdu in planinah ob nedeljah in praznikih skupaj z našimi družinami. Takrat nam je bilo zares lepo.

Sedaj si nas zapustil in odšel. Vsi, ki smo Te imeli radi, pa čakamo, da se Ti bomo zopet pridružili, in zopet bomo skupaj. Tokrat za večno. Do takrat pa, Cvetko, počivaj v miru, saj si se v življenju dovolj namučil! Nerad Te zapuščam, a življenje je tako.

Slava Ti!

Stanislav Simčič

Slovesnost v Škrbini

Dne 11. novembra 1998 je bila v Škrbini na Krasu slovesnost pred ploščo, ki na rojstni hiši Miloša Adamiča spominja na primorske padalce, ki so padli med vojno ali pa so po njej postali žrtve ideoloških predsodkov in revolucijskega nasilja. Pobudo za komemoracijo je dal nekdanji kapetan britanske službe SOE John Earle, ki kot upokojeni časnikar živi v Trstu. Kot pripadnik Special Forces Cluba, ki v Londonu združuje nekdanje pripadnike SOE iz različnih držav in veterane ostalih britanskih posebnih vojaških služb, je želel, da bi se primorskih fantov spomnila tudi britanska stran. Od tod izbira datuma, saj se Britanci vsakega 11. novembra ob 11. uri spominjajo svojih padlih.

Komemoracije se od takrat vrstijo vsako leto novembra in so prerasle v široko in občuteno slovesnost.

PRIDIGA ŽUPNIKA GABRIJELA VIDRIHA

Letos sta žalno slovesnost uradno priredili Vaška skupnost Škrbina in Občina Komen, in sicer 9. novembra. Novost je bila v maši "za umrle za domovino" v cerkvi sv. Antona v Škrbini pred samo spominsko slovesnostjo. Darovati bi jo bil moral sin rajnega padalca Franca Vidriha, župnik v Podgradu Gabrijel Vidrih, ki pa ni mogel na pot zaradi sneženja. Zato je mašo daroval komenski župnik Peter Černigoj, ki pa je prebral pridigo, ki jo je pripravil Gabrijel Vidrih in jo tu objavljamo.

Dragi bratje in sestre!

V apostolskem pismu V zarji tretjega tisočletja je sveti oče Janez Pavel II. zapisal: "Cerkev ne more prestopiti praga novega tisočletja, ne da bi spodbudila svoje otroke, da se v kesanju očistijo svojih zmot, nezvestob, nedoslednosti in zamud. Priznati večerajšnja popuščanja je dejanje poštenja in poguma, ki nam pomaga, da okrepiamo svojo vero, postanemo previdni in pripravljeni spoprijeti se z današnjimi skušnjavami in težavami."

Že pred svojo osebno preteklostjo je včasih težko pogledati resnici v obraz, toliko ovir se postavlja pred posameznika, da si zakrije pravo resnico o sebi. Koliko težje je spraviti v red resnico o posameznem narodu, o njegovi preteklosti, o njegovih čudovitih stvaritvah, pa tudi stranpoteh in zablodah posameznikov in večjih skupin ali celo oblasti, ki je uravnavala krmilo življenja naroda. Vse to pa je edina prava pot v smeri prihodnosti, ki je pred nami. Ne poje nam zaman pesnik: "Ko se drevesa svojih korenin zavedo..." Drevo živi iz korenin in listov. Resnično spoznavanje preteklosti pa mora človeka, posameznika in narod voditi v odpuščanje krivic s ciljem graditi mir v pravičnosti, ki je naloga vseh in vsakogar.

Naj mi bo dovoljeno biti nekoliko oseben. Moj oče Franc, ki je kot mlad fant tudi sam preživel pekel El Alameina in na srečo prišel kot angleški ujetnik med tiste, ki so hoteli svoji domovini po svojih močeh pomagati, ter je preživel povojni obračun z njegovimi kolegi padalci (kar dvajst jih je neznano kako končalo!), ob vseh težavah ni gojil v sebi sovraštva. V svojih spominih, ki jih je k sreči uspel napisati, ni sledi o kakšnem revanšizmu in podobnih strahovih, ki bi jih ob odkrivanju resnice o preteklosti hoteli naložiti žrtvam takšne ali drugačne resnice, ker je absolutna resnica lahko samo ena. Z božjo pomočjo torej lahko tudi v tem smislu naredimo veliko. S strpnostjo, brez velikega trušča moramo poiskati smer za prihodnost generacij, ki ne smejo imeti "skomin zaradi grozdja, ki so ga jedli njihovi očetje". Ne smemo še naprej v nedogled vzdrževati napetosti med ljudmi, posebej starejšimi generacijami, ki so doživljale nasprotja svojega časa, in jih kot neraziskana in zamolčana pustiti in zapečatiti v prihodnost. To bi bila zelo slaba dota za prihodnost.

Pravičnost, ki ji mora biti tudi pravno gledano v doglednem času zadoščeno, je tesno povezana z drugo vrednoto, za katero se mora človeštvo v začetem tisočletju močno truditi, to je s

permanentno skrbjo in delom za mir v svetu, pa se na žalost še marsikje po svetu o tej vrednoti razmišljati ne da. Pravičnost in mir nista in ne moreta biti dva neoprijemljiva pojma, s katerima bi barantali na svetovnih simpozijih, ampak sta kot skupna dediščina vpisana v srce vsakega človeka. Vsi ljudje so poklicani, da za to skrbijo, posamezniki, družine, skupnosti in narodi. Nihče se ne more izmakniti tej odgovornosti. V mislih moramo zato imeti vse ljudi, ki so še danes odrinjeni na rob življenja, revne in siromašne ljudi po vseh vaseh in mestih sveta, pa tudi vse izkoriščane. Kdo more ostati neprižadet ob stiskah, o katerih smo dnevno informirani, ljudi, ki si tudi želijo dostojnega življenja v pravičnosti in miru? Ni udejanjena polna pravičnost, če ni vsem omogočeno, da so te pravičnosti deležni.

Pravičnost zato ne ruši, ampak gradi, zagotavlja ravnovesje med pravicami in dolžnostmi in skrbi za pravično razdelitev stroškov in koristi. Končno dela za spravo. Kajti njena najgloblja korenina je v ljubezni, ki dobi svoj najznačilnejši odraz v usmiljenju. Je varuhinja odnosov med osebami in ljudstvi, brani in ščiti neprecenljivo dostojanstvo osebe in skrbi za skupni blagor. Človek ni brezciljni samotar, ampak stopa po isti zemlji skupaj z drugimi ljudmi, ki imajo enako dostojanstvo kot on sam. Dostojanstvo se ne meri po bogastvu, sreči, položaju, ampak po bogopodobnosti zaradi pravičnega antropološkega temelja človekovih pravic in dolžnosti ter njihove notranje soodnosnosti. Človeštvo se mora dokončno držati načel Deklaracije o človekovih pravicah. Med drugimi tudi naslednjega: *“Priznanje dostojanstva, ki je lastno vsem članom človeške družine, ter njihovih enakih in neodtujljivih pravic, je temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu.”* (Splošna izjava o človekovih pravicah, Preambula.) Prav uveljavljanje in varstvo človekovih pravic je prvenstvenega pomena za mednarodno skupnost, pa tudi za naše vsakodnevne odnose.

Spomin na mlade, ki so z velikimi ideali pripevali svoj veliki delež za dosego svobode, posebej našega primorskega človeka, naj bo za nas spodbuda za iskreno skrb za domovino. Vsak izmed nas je tudi kot kristjan po svoji vesti dolžan o svoji domovini lepo misliti, zanjo skrbeti, o njej lepo govoriti, saj nam po Cankarjevih besedah pač ne ostanejo milejše besede, kot so: mati, domovina, Bog.

SPOMIN NA ŠULIGOJA IN VDOVI PADALCEV DOLENCA IN KRIZMANČIČA

Pri maši so bili spomina in molitve deležni trije člani širšega občestva “primorskih padalcev”, ki so preminili prav v zadnjem času.

Padalec iz skupine SOE Cvetko Šuligoj je umrl 5. novembra v Gorici.

V Ljubljani je 19. septembra umrla vdova po padalcu iz skupine ISLD Miroslavu Krizmančiču Vladimira Kovačič.

V Buenos Airesu v Argentini pa je 6. novembra umrla vdova po padalcu iz skupine ISLD Josipu Dolencu Pierina Brišček.

VETERANI IZ AGAMIJA

Na dan komemoracije v Škrbini se je skupno s svojci in prijatelji zbralo na družabnosti v Štanjelu tudi 18 nekdanjih

primorskih vojnih ujetnikov iz taborišča Agami pri Aleksandriji v Egiptu. Obujali so spomine na to, kako so še pred napadom na Jugoslavijo kot ujeti italijanski vojaki pred 60 leti snovali bojne enote za osvoboditev domovine in priključitev Primorske. Iz tega je potem nastal gardni bataljon jugoslovanske vojske na Bližnjem vzhodu.

Spominska nalepka ob srečanju veteranov iz Agamija 9. nov. 2001 v Štanjelu.

Vseh preživelih iz Agamija, ki jih povezuje zlasti padalec Ivo Božič, je okoli 40. Zbrani veterani so se po svojem srečanju podali v Škrbino.

ŽUPAN SLAMIČ: “NI ŠLO ZA NAPAKO...”

Spored pri spominski plošči je povezovala Ana Godnik. Nastopili so pevci iz Mirna in mladi komenski glasbeniki. Častno stražo je imela slovenska vojska, s prapori so bili zastopani partizanski borci in veterani vojne za samostojnost. Položenih je bilo več vencev in šopov cvetja. Ob koncu vsega pa so domačini v šolski stavbi gostoljubno pogostili vse udeležence.

Prvi nagovor je imel župan iz Komna Uroš Slamič, ki je med drugim dejal:

“Borili so se in zmagali. Zmaga pa je za njih pomenila smrt. V prvem povojnem času so izginili brez sledu, potem ko jih je aretirala Ozna. Ali je šlo za napako, kot se danes naglašuje?”

Ne. Šlo je za sistematični način delovanja takratne oblasti, okužene z bolešno ideologijo, ki je svojo sprevrženost kazala v svoji zavestni zahrbtnosti. Zahrbtnosti, ki se je danes ponovno prikazala v svet v obliki mednarodnega terorizma.

Če obsojamo današnji mednarodni terorizem, moramo obsoditi tudi vsa povojna strahopetna dejanja takratne oblasti. Med njimi namreč ni razlik. Vse to počnejo v boju za prevlado neke sprevržene ideologije ali vere na strahopeten način, brez obrazov.

Zato mora danes še toliko bolj izzveneti sporočilo, ki je mogoče še pred časom izgubljalo na aktualnosti, sporočilo: da se ti dogodki ne bi nikoli več ponovili!

Ni dovolj samo odlikovati te tragične domoljube, še pomembnejše je, jasno obsoditi in se zavzeti za iskanje krivcev ter jih pripeljati pred roko pravice. Ne samo z malikovanjem in obžalovanjem dogodkov polpretekle zgodovine, ampak tudi z jasnim zavzemanjem za resnično spravo našega naroda.

Duše teh rodoljubov ne bodo mirne in ne bodo našle miru, dokler bodo njihovi likvidatorji ostali brez obsodbe.

Naša država mora odločno storiti več za odkrivanje povojnih sramotnih grobišč in obsodbo dejanj in storilcev. To smo dolžni storiti zaradi žrtev, pa tudi zaradi nas samih. Saj bomo samo s pravičnim odnosom do preteklosti lahko zgradili boljšo in pravičnejšo prihodnost.

K temu razmišljanju nas vodi prav zgodovina teh ljudi, napisanih na spominski plošči. Zgodovine ne moremo posploševati in dajati vse na isti imenovalec. K temu nas silijo te tragične žrtve, ki so svojo dodatno zavzetost in rodoljubnost morale plačati s svojim življenjem. Plačale so zaradi objestnosti njihovih dotedanjih tovarišev.

Danes pred ploščo stojimo ljudje z vseh strani in s tem izražamo svoj spomin na te tragične dogodke in s tem na simbolni ravni odpravljamo storjene napake. Tudi mi kažemo svojo velikost s tem priznanjem napak. Ta izraz naj bo iskren in večn.

OSNOVNE VREDNOTE VČERAJ IN DANES

Pred spominsko ploščo so letos spregovorili še pobudnik novembrskih spominskih srečanj John Earle, novi britanski veleposlanik v Sloveniji Hugh Mortimer, podpredsednik ZZB NOB Tone Poljšak in predstavnik preživelih padalcev Ivo Božič, ki se je tudi spomnil rajnega Cvetka Šuligoja.

John Earle je v slovenščini spregovoril takole:

“Dragi prijatelji!

Predvsem se moram zahvaliti Vama, gospod župan občine in gospod predsednik vaše skupnosti, za podpiranje in za organiziranje naše današnje slovesnosti.

Na začetku, pred leti, je bil naš namen skromen. Special Forces Club v Londonu, ki ohranja izročilo SOE-ja, je hotel dati znak spoštovanja britanske strani tem hrabrim domoljubnim vojakom. Te mladeniče sta izurila SOE in ISLD - to je Intelligence Service - na Bližnjem vzhodu, potem sta jih poslala s padalom sem v Slovenijo.

Dali so življenje za našo skupno stvar, za našo skupno zmago nad fašizmom in nacizmom.

Najbolj primerna doba, da bi se jih spominjali, je bila seveda prva polovica novembra, v skladu tudi s prakso v Angliji. Tam namreč določajo 11. november kot dan spomina na padle vseh vojn.

V obdobju Jugoslavije je bilo junaštvo teh padalcev zamolčano. Morali smo pričakati samostojnost Slovenije, da bi se situacija popravila. Predsednik Republike Slovenije jim je dodelil Častni znak svobode. S tem jim je država vrnila osebno čast in dostojanstvo.

Spoštovanje je izkazala tudi ameriška stran. Moramo se zahvaliti Bobu Planu, staremu tovarišu iz OSS-a, ki je radodarno daroval drugo spominsko ploščo.

Mnogo se je spremenilo na svetu od našega srečanja lanskega leta, zlasti od 11. septembra. Negotovost in strah sta nadomestila mirnost vsakdana in zaupanje v boljšo bodočnost. Ljudje se vprašujejo torej o osnovnih vrednotah svojega življenja. In razumejo, da so iste, za katere so se borili naši padalci.

Slava jim!”

Britanski veleposlanik v Sloveniji Hugh Mortimer (levo) in nastop padalca Iva Božiča v Škrbini (desno).

Boris Pahor.

Pisatelj in publicist Boris Pahor (1913) živi in ustvarja v Trstu. Njegova dela doživljajo v zadnjem času novo pomlad: v Sloveniji sta ob raznih ponatisih izšla še roman *Zibelka sveta* in izbor novel, črtic in zapisov *Dihanje morja*; tržaška *Mladika* pa bo v kratkem predstavila bralcem ponatis afriške kronike *Nomadi brez oaze*.

Še večji uspeh doživlja pisatelj v tujini. Angleškemu in francoskim prevodom sta se pridružila še nemška (*Spopad s pomladjo, Nekropola*). V Franciji mu je *Le Monde* posvetil celostranski portret, *La Croix* pa objavil izčrpno recenzijo Vile ob jezeru. V Nemčiji in potem tudi v Avstriji je o njem pisala cela vrsta uglednih listov in revij (*Die Welt, Süddeutsche Zeitung* idr.). Na podlagi ocen nemških literarnih kritikov in recenzentov se je za mesec junij *Nekropola* uvrstila na prvo mesto spiska desetih najboljših objavljenih del.

Gospod Pahor, uvrščajo Vas med "velike klasične slovenske literature" in, kar se tiče taboriščne tematike, Vas postavljajo ob imena Prima Levija, Imre Kertésza in Roberta Antelma. Kako si razlagate ta izjemni uspeh kritike in sprejem, ki so ga Vaša dela doživela doma, predvsem pa na tujem?

Glede sprejetja doma bi rekel, da so mi bolj naklonjene založbe kot poročevalci ali kritiki. Mojim knjigam sta škodila tako uradni odklon zaradi stališč, ki sem jih zagovarjal v *Zalivu*, kakor usmeritev tako imenovane avantgarde, to dvojno razpoloženje v bistvu traja še danes. Zunaj v glavnem ni bilo teh zaprek, obveljala je vrednost nekega dela, ki je doživelo ob izidu potrditev v sproščenem priznanju.

Roman Nekropola je torej doživel veliko priznanje v New Yorku, v Franciji in Nemčiji. Isto delo je bilo prevedeno tudi v italijanščino, vendar je ostalo neopaženo. Take razlike v odzivih bi verjetno lahko pripisali dejstvu, da je nemški narod že doživel svoje očiščenje. Njegovi predstavniki so večkrat uradno ožigosali svojo polpreteklo zgodovino in prosili odpuščanja za vse gorje, ki ga je povzročil nacizem. V Italiji pa do take katarze ni prišlo, saj so kmalu po letu 1945 pomilostili vojne zločince...

Gre za vsaj troje vidikov. A predvsem bi poudaril, kot sem že nekajkrat, da ima poglavitno zaslug za uveljavitev tržaške slovenske književnosti v Franciji Evgen Bavčar, ki se je zavzel, da sta poleg *Nekropole* izšla Bevkov *Kaplan* Martin Čedermac in Rebulov *Jutri čez Jordan*. *Nekropolo* sem torej v prevodu Ezia Martina poslal šestim ali sedmim italijanskim založnikom brez uspeha. Tudi ko je izšla v francoskem prevodu, je poskušal Bavčar, da bi nanjo opozoril dva italijanska založnika, a ni bilo iz tega nič. To se pravi, da poleg dvomljive trgovske računice o prodaji dela s taboriščno tematiko italijanski založnik nima interesa

Pogovor z Borisom Pahorjem

ponujati avtorja slovenskega rodu iz italijanskega Trsta. Vaše mnenje o pomanjkanju katarze na italijanski strani drži, a po mojem vpliva samo posredno na razmerje do slovenskega avtorja z občutljive "vzhodne meje". Je pa nedvomno res, da bi se ozračje bistveno spremenilo, ko bi italijanska javnost spoznala zločine fašizma in požige vasi ter taborišča v tako imenovani "Provincia di Lubiana". Tudi naš položaj tukaj bi bil drugačen. Zato zamerim slovenski oblasti, da je to preteklost zamolčala in jo zamolčuje, medtem ko se nekateri italijanski publicisti zgražajo nad *Omaro sramote* (*Armadio della vergogna*), kot imenujejo skrito dokumentacijo o italijanskih vojnih zločinih (glej *L'Espresso* 2.

avgusta). Potrudil sem se, da sem pri vseh intervjujih za nemški tisk, radio in televizijo o tem govoril.

Zadnje čase se veliko govori in piše o kolektivni krivdi nekega naroda, predvsem v zvezi z vojnami na Balkanu. Kako gledate Vi na to?

O tem sem že pisal v *Nekropoli*, ko ugovarjam prijatelju zdravniku Andréju Ragotu, ki v svoji knjigi zahteva uničenje naroda, ki je dal Hitlerja in Himmlerja. Poskušati je treba, da ne nastanejo družbene ureditve z rasističnim vodstvom, jih izolirati, če se uveljavijo. Pri tem je bistveno tudi zaviralno mednarodno ukrepanje, vendar na podlagi pluralističnega odločanja. Žal je to težko dosegljivo, tako je Evropa klavrno nastopala ob balkanskem spopadu, sodišče v Haagu pa pozna zločince samo tega spoprijema...

Ne pozabiti in pričati o tem, da bi se take grozote ne ponavljale! To je sporočilo, ki ga zapuščate mladim rodovom tisti, ki ste se vrnili iz taboriščne ga pekla. Toda - tudi danes poznamo vojne zločine, taborišča in nasilje... Ali smo se sploh v čem spremenili?

Nekje sem zapisal *Historia non est magistra vitae*, ker me je prav dogajanje po drugi svetovni vojski prepričalo, da človeštva nobena katastrofa ne izuči. Tisti, ki smo doživeli nemška uničevalna taborišča, smo bili prepričani, da je to ekstrem, onkraj katerega bo človeški rod našel čisto nov način sožitja - pa smo bili piramidalno naivni. Žal pričevanje ničesar ne reši. Ne Remarque z opisom prve svetovne vojne, ne pri nas, na primer, Matičič nista vplivala na omejitev grozot drugega svetovnega klanja. Videti je, da s tem, da se tehnično čudovito usposablja, človek hkrati tudi perfekcionira svojo uničevalno strast.

O Vas so zapisali, da ste državljan sveta, ki sovraži vse oblike suženjstva in nasilja. Dozoreli ste iz boleče življenjske izkušnje, tesno ste povezani s svojimi koreninami in s svojo ogroženo slovenskostjo. Vaša zgodba o uspehu je torej drugačna od tiste, ki jo na primer doživlja pisateljica Brina Svit (Brinda Švigelj Mérat). Sloviti Gallimard ji je v zbirki Du monde entier izdal dva romana in ob tej priliki je za Le Monde izjavila, da je "evropska pisateljica slovenskega rodu, ki trenutno piše v francoščini". V intervjuju za ljubljansko Delo pa še dodaja, da ona ni "tip pisatelja, ki bi prenašal narodovo dediščino, spomin, se ukvarjal z ideologijami" in da jo zanimajo "ljudje, neznane pokrajine duše".

Rekel bi, da gre za iluzijo, če kdo ob prevodih svojih knjig meni, da je evropski; zelo pa me moti poskus odtrganja svoje izvirne identitete na čast neki tuji ali celo domiselno evropski. V bistvu gre za kompleks manjvrednosti, ki se ob nekem uspehu, hote ali nehote, sprevrže v občutek elitnosti. No, v resnici elitni značaji so zmeraj ponosno omenjali svoj še tako zakoten izvor.

Trst je v Vaših delih žarišče, iz katerega izhajajo in se vanj vračajo Vaše literarne osebe. S tem je mesto polnopravno zaživelo v slovenski književnosti. Večkrat tudi poudarjate, da je slovenska prisotnost pripomogla k njegovemu kozmopolitskemu značaju. V spremni študiji k novi izdaji Nekropole pravi Ivanka Hergold Vašemu Trstu "urbs amara, primer za težko dosegljivo sožitje z Drugim". Kako gledate na današnje zatohlost v slovensko-italijanskih odnosih?

Tisto *urbs amara*, grenko mesto Ivanke Hergold lepo glosira moj naslov prispevka za Vilenico ali za PEN klub. Tam govorim o izkušnjah moje generacije, ki je doživela topove prve svetovne vojske, fašistični genocid, gestapo, rižarno, krematorijski svet. In nedvomno je prav slovensko prebivalstvo plačalo najtežjo pristojbino za članstvo v tem mestu. Dokler smo v njem dolga stoletja garali, je bilo vse v redu, bili smo anonimna množica, ko pa smo se zavedeli, da smo bistveni mestni element in uveljavili svojo identiteto, se je začel odklon. Tedaj je Trst pokazal, da ni kozmopolitski po duhu, ampak, kot poudarja zgodovinar Fabio Cusin, kozmopolitski samo v trgovini. Ker zdaj tudi v trgovini ni več, je v resnici muzejsko mesto ali mesto-muzej, kar bo z novo desničarsko politiko še uradno potrjeno. Kar se tiče naše narodne skupnosti, smo sicer kulturno na višini, handikapirani pa zaradi politike našega poprejšnjega političnega vodstva, ki je vse stavilo na svojo ⇨

Alojz Rebula, Martin Jevnikar in Boris Pahor leta 1975.

⇐ ideološko bazo, se šlo najpoprej proletarizma, potem levičarskega sodelovanja na državni ravni, na zadnje pa se še klavrno sesulo, tako da smo v izredno labilnem položaju. Ostajajo nam kulturne vrednote, a teh ne znamo posredovati, zavrgli so milijarde, s katerimi bi lahko prikazali meščanom vse, kar zmoremo, in to ni malo. Docela bi bilo drugače, ko bi zdaj imeli za sabo vsaj ponosno, čeprav majhno državo, ki bi nas imela za podaljšek svoje povezave z Evropo, tako pa je Ljubljana, žal, politična taktikerka s trgovsko mentaliteto.

Pri založbi tržaške Mladike bo v kratkem izšel ponatis afriške kronike Nomadi brez oaze. V njej opisujete tudi usode istrskih fantov. Istrsko vprašanje je danes še zmerom pereče, le da raznarodovalni pritisk ne poteka nasilno kot v preteklosti, pač pa je prekrit z mrežo navidezno demokratičnih postopkov in prijemov. Tu se namreč ne osvaja, pač pa se kupuje...

To je težek problem, ki je povezan na eni strani s prej omenjeno uradno levičarsko politiko, ki je ravno v Istri imela in ima še zmeraj eno izmed poglavitnih postojank; na drugi strani pa z rimsko tendenco do uveljavljanja svojega vpliva na kraje, ki so bili po prvi svetovni vojski pod njeno oblastjo. Tukaj gre za nelahko nalogo počasnega spreminjanja ozračja, saj prihaja v poštev tudi vse, kar je še levičarskega, aslovenskega duha prejšnjega režima tako pri nas v Trstu, Novi Gorici, Sežani. Ves ta mediteranski pas je prizadet in brez pravega narodno-državniškega pogleda.

V zvezi s ponatisom Nomadov brez oaze bi bilo težko prezreti neke vrste konstanto v Vašem literarnem snovanju: ob takih priložnostih navadno vnašate v besedilo spremembe, dodatke, popravke. Ali bo tudi tokrat tako? Morda gre za željo po večji popolnosti ali pa je to neke vrste variacija na temo, večna spirala življenja, ki se, obogatena z novimi izkušnjami zbere v istih nevroalgičnih točkah?

Žal mi je, a zgodilo se je večkrat, da sem ta ali oni tekst vzel v roke leta po objavi in se lotil raznih popravkov in črtanj. Ni šlo nikdar za spremembo bistvenih stvari, samo za jezikovne izboljšave ali za izločitev odvečnega. Zavedam se, moral bi bil dokončno izdelati tekst prej, preden bi ga oddal, tako bi se tudi izognil kaki kritiki, a nisem bil nikdar zmožen vnovič pretipkavati izvirnega besedila. To je minus. Zato sem se potil ob tiskanem tekstu. Tako ob romanu *Onkraj pekla so ljudje*, ki je postal *Spopad s pomladjo*, tako ob *Vili ob jezeru*, tako tudi

ob *Nomadih brez oaze*. To se pravi, da sem vsakič delal pokoro zaradi nekdanje neučakanosti, nenadzorovanega elana itd. No, kdaj nastopi tudi nepričakovana potreba po dopolnitvi; tako je nastala druga izdaja *Zatemitve*, ki je dokončna in bo septembra izšel njen francoski prevod.

Tudi v izboru kratke proze Dihanje morja, ki je izšel letos, so nekatera besedila, ki so bila že natisnjena. V njem je na prvem mestu ljubezenska tematika, odnosi in vez med moškim in žensko. Ženska, ki jo opisujete v svojih delih, ima na splošno več obrazov: lahko je močna in pogumna bojevница za življenje in ljubezen, lahko je lepovidinska kreature, ki hrepeni iz ozkega, zaprtega prostora v bleščavo življenje in pri tem skuša pozabiti na svoje s trpljenjem povezano bistvo...

Ne vem, kako bi komentiral te Vaše ugotovitve, lahko samo rečem, da sem imel zelo malo prijateljev, medtem ko mi je bila blizu marsikatera predstavica nežnega spola, tudi če ni bilo prave ljubezenske vezi. Šlo je kdaj, posebno po rešitvi iz nemške apokalipse, za občutek odrešitve, kdaj za spodbudo in poživitev, kdaj pa tudi delitev temnega ozračja. Upam, da se mi je tu pa tam posrečilo prisluhniti težnjam katere izmed njih, da pa sem tudi razočaral, ni nobenega dvoma, a vseskozi sem bil in sem prepričan, da ima v ekonomiji stvarstva prvenstveno mesto žena, ne moški.

Ker sva pri ljubezenski tematiki, bi se navezala na Vaš zadnji roman Zibelka sveta. Že sam naslov vzbuja asociacije na nekaj varnega, toplega, gotovega in poudarja nosilno vlogo ženske pri porajanju in varovanju življenja in ljubezni. (Kar sama se mi vsiljuje primerjava z naslovom Varno naročje!) Protagonistkin značaj pa je, vsaj po mojem mnenju, nekoliko v nasprotju z naslovom, saj gre za žensko, ki potrebuje varnost in pomoč.

Asociacija je pravilna, vendar bi jaz obrnil pomen dveh primerov. Pri *Varnem naročju* je govor o človeku, ki je nekako čudaški, brez pravega bivališča, bohem, ki se mota okoli branjev in čaka od njih priboljšek in denar. Ta klošar je v tisti noveli simbol skupnosti, ki išče varnost pri ženi, materi, skupnosti, ki nima očeta, moškega voditelja. To je prvi primer, ki bi ga lahko uporabil tudi za današnji položaj tukašnje narodne skupnosti.

Pri *Zibelki sveta* gre seveda tudi za žensko, ki pa je potrebovala, kot pravilno podčrtujete, pomoč, vendar naslov ni v nasprotju z njenim položajem. Res je namreč, da gre za oskrunjeno telo, nad kate-

rim se je spozabil oče, vendar se ob ljubezni človeka, ki je zanj spet oblekel taboriščno obleko in tako zenačil njeno travmo z lagersko žrtvijo, njena travma toliko ublaži, da postane Lucie otroško hudomušna. S tem je nekako spet na ravni normalne žene: in tedaj pride na vrsto tisti izraz: zibelka sveta. To je odkritje odrešenosti telesa, ki je bilo dotlej zaznamovano, začetek nove poti, kot je v sklepnem besedilu zapisano.

Proslava bazoviških junakov 2001.

V recenziji, ki jo je za Književne liste ljubljanskega Dela pripravil Igor Bratož, Vam pisec očita, da je odnos med ljubincema literaren, da ni izviren in da ne pušča pri bralcu občutka verjetnosti. Meni se zdi, da je protagonist kot neke vrste psihoterapevt, ki racionalno opravlja svoj poklic, na koncu uspe in plazmira žensko po svoji volji. Po drugi strani pa je taka ljubezenska zgodba daleč od tistih eksplozivnih mešanic spolnosti, nasilja in vsakdanje brezimne z dolgočasnosti, ki jim je zagotovljen uspeh...

Predvsem bi rekel, da gre za srečanje terapevtke s kulturnim partnerjem, zato je dialog na njuni ravni. To je eno. Rešitev pa ni toliko v izmenjavi misli in občutkov, ampak predvsem v ljubezenskem razmerju, kjer spremlja njegovo poglobitev v njeno doživljanje očeta kot esesovca izjemna nežnost do njene ga telesa, skoraj čaščenje, kot on zatrjuje. Skušal sem to spremembo podati na čim bolj naraven način. In upam, da bodo pariški ocenjevalci to potrdili, ko bo delo prihodnjo pomlad izšlo pri ugledni založbi Rocher.

Ob takih ugotovitvah bi me zanimalo vedeti, zakaj oziroma v kolikšni meri je za Vas literatura danes še vrednota in kako gledate na sodobno, t.i. postmodernistično književnost.

Ne maram definicij, sem za jasen in neposreden stik z življenjem. Menim, da bo človek zmeraj iskal potrdila o sebi tako v bližini ljubljene osebe kot v intimnem soočenju z usodo drugega, kar nedvomno nudi in bo nudila predvsem knjiga. Morebiti bo ta drugačna, iz druge tvarine, vendar mislim, da bo takšna, da bo zmeraj pri roki, to je praktična. Seveda spis je lahko tudi pričujoč na ekranu, a to ni isto. To glede knjige nasplošno. Literatura pa je, tista prava, projekcija usod, in dokler bo človek še tako doživljal svoj notranji svet, dotlej mu bo spremljava sočlovekove intimnosti potrebna. Kaj bo, če bo človek

izmaličil sebe in svet, je težko preokrovati; rekel pa bi, da radikalni razvoj nikakor ne navdušuje, razen če bi prinesel odpravo zla, vendar ne za ceno nekega novega okolega, plitvega duševnega stanja.

Za nekatere sodobne pisatelje je značilno, da vpletajo v svoja dela eseje o političnih, kulturnih in etičnih vprašanjih. V tem smislu ste bili Vi inovator, saj ste že v Skarabeju v srcu začeli pisati na ta način.

Pri meni je to nastalo iz potrebe, iz različnosti snovi, ki sem jih imel

na razpolago, zapiski med potovanjem, piljenje nekega besedila, razmišljanje. *Skarabej* je v resnici nastal med vožnjo s tovorno ladjo. Ravno zaradi takšne oblike ladijskega dnevnika je urednik prof. Košar knjigo lažje izdal, čeprav je bila v marsičem kritična do režima. Podobno obliko sem uporabil pri *Tržaškem mozaiku*, ko je Cankarjeva založba po treh letih prepovedi vstopa v Jugoslavijo, predlagala, da kaj mojega izda. Pa sem spet imel na razpolago samo raznovrstne prispevke, posebno dnevniške zapiske. No, potem sem v tem smislu nadaljeval. Urejevanje revije me je namreč prisililo v takšen sistem, zdaj pa je videti, da sem bil v tem res nekakšen začetnik.

Še zadnje vprašanje! Ne morem namreč mimo Edvarda Kocbeka, ki je s svojim literarnim snovanjem in s svojimi kulturnimi in političnimi nastopi na Slovenskem tako ali drugače zaznamoval dobesnen del 20. stoletja. O Vajinem prijateljstvu in sodelovanju je bilo že veliko zapisanega, zato bi me zanimalo samo, če ste spremenili svoj odnos do njega, ko so po smrti izšli njegovi še neobjavljeni dnevnik. Ali ste v teh zapiskih našli kaj, kar Vas je presenetilo, drugače razpoložilo?

Ne, nisem spremenil razmerja do Kocbeka, še zmeraj sem prepričan, da je pravilno sodil in pravilno določal o slovenski usodi. Brez osvobodilnega boja ne bi rešili večjega dela izgubljenega ozemlja, žal pa sta se ob njegovi osamljenosti revolucija in protirevolucija spoprijeli za oblast. Ob njegovih dnevnikih sem odkril, da mi je bil po svojih nagnjenjih in slabostih v marsičem dosti bliže, kot sem si predstavljal. *Homo sum, humani nil a me alienum puto*, je zelo zgoščeno za vse izjavil Terencij.

Hvala lepa za razgovor in še veliko uspeha.

Vedno bliže je čas, ko se bomo dokončno srečali z novo valuto - evrom. Bankovce (ki bodo povsod enaki) in kovance, ki jih bo izdala Italija, smo že opisali v prejšnjem prispevku. Tokrat bi orisali državno stran (saj je prednja enaka za vse države, ki sodelujejo v projektu evra) ostalih držav "Evrolandije".

V **Avstriji** so nakovali (podobno kot v Italiji) vsak kovanec s svojim motivom. Na treh manjše vrednosti (rdečkaste barve) so upodobljene tri alpske cvetlice, ki naj bi opozarjale na spoštovanje do narave: 1 cent krasi encijan in napis v nemščini "ein euro cent" obkrožen z vencem 12 peterokrakih zvezd, datumom izdaje 2002 in majhno avstrijsko zastavico; na 2 centih je upodobljena planika (tudi z napisom "zwei euro cent", zvezdami ipd.), na kovancu vrednosti 5 centov pa je narisana sleč (nam boljše poznan kot rododendrum - "rosa delle Alpi") in spet napis "fünf euro cent" ter vse ostalo. Rumeno-zlati kovanci so okrašeni s tremi stavbami: na 10 centov je svetovno znana katedrala Sv. Štefana, biser gotske umetnosti na Dunaju, 20 centov krasi baročna palača "Belvedere", simbol svobode, saj so tu leta 1955 podpisali sporazum o vnovič vzpostavljeni avstrijski suverenosti, 50 centov pa ima podobo Secesijske palače na Dunaju in simbolizira prehod v novo monetarno obdobje (saj je ta palača primer začetka umetnostne smeri "Art Nouveau" na avstrijskem). Na kovancu vrednosti 1 evro je portret Wolfanga Amadeusa Mozarta, ki naj bi poveljeval Avstrijo kot deželo glasbe. Na 2 evrih pa je portret Berthe von Suttner, v spomin na avstrijske težnje k miroljubnosti. Naj dodamo, da vse evro kovance katerekoli države krasi vedno venec 12 peterokrakih zvezd (iz zastave Ev-

ropske unije) in letnica prve izdaje kovancev 2002, zato tega opisa ne bomo več ponavljali pri posameznih novcih.

Evro kovanci po Evropi

V **Belgiji** so se odločili, da bodo vseh osem kovancev nakovali z isto podobo: profil kralja Alberta II., ob robu črka A, nad katero je kraljeva krona v vencu 12 zvezd. Podoba je izbrala skupina državnih funkcionarjev, numizmatikov in umetnikov, saj naj bi spominjala na kovance, ki so jih doslej uporabljali v Belgiji.

Belgijski kralj (levo) in trije različni motivi finskih Evrov.

Na **Finskem** so vsi stotini (centi) z enako podobo: heraldični lev, ki ga je narisal kipar Heikki Haivaaja (ta simbol se mnogokrat pojavlja na raznih finskih novcih). Dvokovinski kovanec za 1 evro krasita dva leteča laboda (upodobil ju je umetnik Pertti Maekinen) in izbrana podoba proslavlja 80. obletnico neodvisnosti države; na 2 evrih pa sta cvet in plod značilne severne rastline, ki rase samo v teh krajih: rubus camemorus (po naše artična ali severna malina).

Francija je, podobno kot marsikatera država, nakovala tri simbole (za vsako kovino oz. "barvo" kovancev različnega). Na treh novcih nižje vrednosti obraz mladega dekleta (Marianne), ki predstavlja željo in upanje po dolgotrajni in trdni Evropi (risba je delo umetnika F. Curtiade, graverja v Pariški kovnici). Kovance po 10, 20 in 50 centov krasi moderna podoba "sejalca" (narisal jo je Laurent Jorio); simbol, ki ga večkrat najdemo na francoskih novcih in ponazarja državo, ki je zvesta sami sebi čeprav se integrira v Evropsko skupnost. Kovanca vrednosti 1 in 2 evra pa imata podobo drevesa (simbol življenja, trajnosti in rasti), ki je v šesterokraki obliki obkrožen z napisom (po francosko seveda) "svoboda, Kovanca v Franciji.

Avstrijski kovanci Evra.

Kovanca v Franciji.

Grčija ima tudi osem različnih simbolov.

enakost, bratstvo" (republikansko geslo "liberté, égalité, fraternité"). Osnutek je prispeval Joaquim Jimenez. Vsi francoski evro kovanci so tudi označeni s kratico RF (Republique Française).

V **Grčiji** imajo evro kovanci osem različnih simbolov in podob. Na prvih treh so upodobili plovila: na novcu za 1 cent je ladja, ki so jo uporabljali v 5. stoletju pr. Kr., v času razmaha demokracije v antičnih Atenah (za skoraj dve stoletji je bila to največja grška bojna ladja). Na kovancu za 2 centa je ladja tipa korveta, ki so jo Grki uporabljali med vojno za neodvisnost (1821-1827), na 5 centov pa je podoba tankerja, ki ponazarja duh sedanjih grških pomorščakov in ladjarjev. Kovance desetih centov pa krasijo protreti pomembnih mož: 10 centov ima podobo grškega iluminista, prvega ki si je zamislil svobodo Balkanov izpod jarma turškega cesarstva, to je Rigas Valestinlis (1757-1798). Portret Joannisa Kapodistriasa (1776-1831), ki je bil prvi grški guverner po vojni za neodvisnost, najdemo na novcu 20 centov, medtem ko 50 centov krasijo figura Eleftheriosa Venizelosa (1864-1936), moža, ki je bil med glavnimi grškimi politikami in ima ogromne zasluge pri modernizaciji države. Poseben je kovanec za 1 evro, saj so tu nakovali novca za 4 drahme (tetradrahma), ki so ga uporabljali v 5. stoletju pr. Kr. v Atenah in ponazarja sovo (simbol mesta Atene); po mnenju marsikaterega poznavalca spada ta kovanec med najlepše antične novce. Na kovancu za 2 evra je detajl mozaika iz Špate v 3. stoletju po Kr.: mitološki simbol Zeusa (v obliki bika), ki ugrabi deklico Evropo (po kateri je dobila ime naša celina). Zanimivo je, da bo na vseh grških evro kovancih tudi napis z grško abecedo in sicer na centih kar besedica "lepta" (današnji stotini), kar je koncesija Evropske centralne banke, saj praviloma se evro stotini morajo obvezno imenovati "cent" (bodisi v ednini kot v množini) v vseh jezikih. Na kovancih za 1 in 2 evra pa piše EURO v grški abecedi.

Na **Irskem** so vsi evro kovanci enaki. Na državni strani najdemo keltsko harfo (ki je tudi simbol in heraldični grb Irske vsaj od 15. stoletja) in napis Eire. Podobna harfa krasijo tudi sedanje penije. Osnutek je narisal umetnik Jarlath Hayes.

Irski (levo) in trije različni luksemburški kovanci.

Italijanske kovance smo že opisali.

V **Luksemburgu** so podobno kot na Irskem vsi kovanci z isto podobo. Na vseh so nakovali profil svojega kraljevega veličastva velikega vojvodo princa Henrika. Le napis Letzebuerg (ime državnice v originalu) je na novcih različnih kovin drugače postavljen.

V **Nemčiji** so nakovali tri različne motive. Na kovancih vrednosti 1, 2 in 5 centov je hrastova vejica s plodom, v spomin na sedanji drobiž, ki ima podobno podobo (hrast je tudi narodno in simbolno drevo za Nemce, kot je npr. za Slovence lipa). 10, 20 in 50 centov krasijo Brandeburška vrata, simbol delitve in ponovne zedinjenosti nemške države. Spomenik je upodobljen v perspektivi, tako da simbolizira tudi vhodna vrata in enotnost med Evropo in Nemčijo. Novca vrednosti za 1 in 2 evra pa nosita podobo orla, davnega simbola nemške suverenosti in več stoletnega nemškega grba.

Kovanci v Nemčiji.

Na **Nizozemskem** so se odločili, da si bodo vsi evro kovanci podobni. Na vseh je namreč isti profil kraljice. Na stotinih je ob robu napis Beatrix, kraljica Nizozemske (Beatrix, Koningin der Nederlanden), medtem ko je na 1 in 2 evrih isti napis navpičen ob polovičnem profilu. Na obodu največjega kovanca je vklesan napis God zij met ons, isti, ki krasijo sedanje guldne.

Dva nizozemska (zgoraj) in trije portugalski motivi.

Na **Portugalskem** bodo evri s tremi simboli. Na treh bakrenih, po 1, 2 in 5 centov sta natisnjena beseda Portugal in kraljevi pečat iz leta 1134. Na treh kovancih "nordic gold" zlitine (zlato-rumenih) po 10, 20 in 50 centov je kraljevi pečat iz leta 1142. Dvokovinska novca po 1 in 2 evra pa imata na sredi kraljevi pečat iz leta 1144, ki je obkrožen z grbi državnih gradov (vse seveda med 12 peterokrakimi zvezda-

mi), ki simbolizirajo dialog in dinamiko med Evropo in Portugalsko samo.

San Marino bo tudi imel osem različnih simbolov.

V San Marinu so tudi nakovali svoje evro kovanice, saj so dosegli dogovor z Brusljem (doslej so v San Marinu kovali lastne lire, oz. jih je zanje kovala italijanska državna kovnica, in so bile veljavne po vsem italijanskem polotoku). Na vsakem novcu je različen simbol. Vse je narisal češko-nemški umetnik Frantisek Chochola. Na kovancu za 1 cent je upodobljen tretji stolp državnice (imenovan Montale), na 2 centih kip Svobode iz 19. stoletja, na 5 centih pa prvi stolp (imenovan Guiata ali Rocca). Novci vrednosti 10 centov predstavljajo baziliko posvečeno patronu, 20 centov krasi detajl slike, ki jo je baje naslikal Guercino in upodablja svetega Marina, ki drži v rokah svoje mesto in ga blagoslavlja; na kovancu za 50 centov je pogled na državnico z vsemi tremi stolpi (Guiata, Cesta ali Fratta in Montale). 1 evro ima uradni grb Republike San Marino, medtem ko je na 2 evrih pročelje Javne palače (Palazzo Pubblico), katere gradnjo so zaključili leta 1894.

V Španiji bodo dali v obtok kovanice s tremi različnimi motivi. 1, 2 in 5 centov bo krasila risba svetovno znane katedrale Santiaga de Compostela, ki je biser romanske umetnosti (začetek gradnje sega v leto 1667) in je zelo cenjena in znana romarska pot. 10, 20 in 50 stotinov ima portret Cervantesa, glavnega španskega pisatelja in literata. Kovanci vrednosti 1 in 2 evra pa nosijo podobo španskega kralja Juan Carlosa. Na vseh novcih je tudi napis España.

Španski kovanci.

V Vatikanu bodo, kot napovedano, tudi skovali drobiž evra (oz. ga bo zanj skovala italijanska državna kovnica). Na evro kovancih te male državnice bo profil sedanjega papeža, Janeza Pavla II. Osnutke je prispeval umetnik medaljer Guido Veroi.

Vsaj na kratko smo skušali opisati vseh 14 različic kovancev (skupaj 112 različnih kosov), ki bodo enakopravno krožili po Evropi naslednje leto. Veči-

no teh verjetno ne bomo nikoli videli, z marsikaterimi pa se bomo le srečali. Naj bo ta skromen opis tudi potrditev dejstva, da se z numizmatiko tudi učimo in v spodbudo, da ko bomo imeli v rokah kakšen neznan kovanec, bi ga tudi bolje spoznali (kdo in zakaj ga je izdal in zakaj sploh takšnega ipd.) in da ga ne bomo le spravili v žep in potrosili ob prvi priložnosti...

Bruna Pertot

Poletje

Zemlja rjava,
bolna od
pričakovanja,
čakala je že
predolgo,
več ne upa,
več ne sanja.
Ne izpusti je
Sirius skrivnostni
in Pes po nebu
obrača
rumeno iskreče
se oko.
Hlepi po senci
človek
in žival
in kako blizu,
blizu je nebo.

Počasi,
prepočasi sonce
se pomika
in roj omamljenih
teles iz bronja
v objemu morja
vpije:
"O žgi nas,
žgi nas,
Amon Ra!
To pasji dnevi so
in noči so pasje,
izpijmo jih
do dna!"

NOVA KNJIGA O ŠČEKA

Kot 24. zvezek Knjižnice Annales, ki jo izdajata Zgodovinsko društvo za južno Primorsko in Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije v Koper, je v Kopru izšel zbornik na 165 straneh Življenje in delo primorskega krščanskega socialca Virgila Ščeka. V njem so referati z zadevnega strokovnega posveta, ki je bil 26. oktobra 2000 v Sežani, in povzetki v slovenščini (eden, tako kot referat, v hrvaščini) in italijanščini.

V knjigi, ki jo je uredil Egon Pelikan, so sestavki, ki so jih napisali Ciril Zlobec, Egon Pelikan, Branko Marušič, Marko Tavčar, Bojan Godeša, Nevenka Troha, Gorazd Bajc, Marko Vuk, Mirjana Kontestabile Rovis in Darko Dukovski.

SLOVENSKA GOSPODARSKA ZVEZA

V Tinjah je bil 19. oktobra občni zbor koroške Slovenske gospodarske zveze. Za novega predsednika je bil izvoljen Vili Moschitz, v odbor pa so kooptirali predstavnika Slovenskega deželnega gospodarskega združenja (zamejstvo v Italiji) Rudija Bartalotha iz Kanalske doline. Dosedanji predsednik Matevž Grilc se je umaknil zaradi nesoglasij s sedanjim vodstvom Narodnega sveta koroških Slovencev, kateremu je donedavna 20 let predsedoval.

UMRLA MLADINSKA PISATELJICA ELA PEROCI

V Ljubljani je 18. novembra umrla slovenska mladinska pisateljica Ela Peroci. Rodila se je 11. februarja 1922 v Rogaški Slatini. V Ljubljani je študirala in delala v uredništvih Pionirja, Cicibana, Mladega sveta oz. Otroka in družine ter radijskih mladinskih in izobraževalnih sporedov.

Prvo pravljico v knjižni obliki je izdala leta 1955, sledile pa so mnoge knjige, izmed katerih jih je bilo veliko prevedenih. Najbolj znana ostaja *Muca copatarica* (1957).

SLOVENSKO LJUDSKO BLAGO

Slovensko etnografsko društvo in Narodna in študijska knjižnica iz Trsta sta 24. oktobra priredila strokovni obisk med Slovenci v Italiji z ogledom muzejev in muzejskih zbirk od Ricmanj do Rezije. Naslednjega dne je bil v Ljubljani še posvet o omenjenih muzejskih zbirkah.

Na Bledu pa je Slovensko etnološko društvo 6. novembra podelilo Murkovo nagrado Ingrid Slavec Gradišnik, Murkovo priznanje pa Martini Repinc iz Trsta za bogato razstavno in organizacijsko dejavnost.

POTI SPOMINA IN SPRAVE

Združenje Concordia et Pax, ki povezuje ljudi dobre volje iz Gorice in Nove Gorice, je z letošnjo pobudo Poti spomina in sprave 27. oktobra obiskalo kostnico žrtev taborišča v Gonarsu, na gmajni pri Bazovici pa brezno in spomenik bazoviškim junakom.

SPOMINI BOGA GORJANA

Upokojeni visoki politik in diplomat, še prej partizanski in oznovski funkcionar Bogo Gorjan je v samozaložbi na 330 straneh izdal spomine Mojih 50 let v politiki.

NOV SLOVENSKI ŠKOF

Papež je 30. oktobra imenoval za škofa v kraju Reconquista na severovzhodu Argentine (700 km od Buenos Airesa) slovenskega kapucina br. Andreja Stanovnika, člana province Rio de la Plata. Rodil se je 15. decembra 1949 v Buenos Airesu, kjer je tudi študiral in bil posvečen v duhovnika leta 1978. Leta 1993 so ga izvolili za argentinskega provinciala, od leta 1994 pa je bil svetovalec za Latinsko Ameriko pri vrhovnem predstojniku kapucinov v Rimu. V škofa bo posvečen 16. decembra. Njegova škofija šteje le 200.000 prebivalcev in 43 duhovnikov, obsega pa kar 35.000 km².

1. ROJAN DAY

Mlado rojansko društvo Rojanski Krpan je v nedeljo, 16. septembra, kljub slabemu vremenu, zaradi katerega je odpadla predvidena sv. maša pri kapelici, pripravilo družabno srečanje na domačiji gospe Anite Perič pri Lajnarjih. Mladi rojanski Krpani so se gospe Perič za gostoljubje oddolžili s šopkom cvetja.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Od leve: Jože Pirjevec, Petar Strčić in Vjekoslav Tomašić; Vladimir Kos; Bert Pribac.

Sredi oktobra, v ponedeljek, 15., je bil gost društva v Peterlinovi dvorani v Donizettijevi ulici gospod Jože Kopeinig, voditelj doma Sodalitas v Tinjah na Koroškem in predsednik celovške Mohorjeve družbe. Naslednji ponedeljek, 22. oktobra, pa je prof. Jože Pirjevec predstavil dr. Petra Strčića iz Arhiva Hrvaške akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu, ki je pripravil zbornik "Talijanska uprava i eksodus Hrvata 1918-1943". Večera se je udeležil tudi hrvaški konzul v Trstu Vjekoslav Tomašić. Zadnji ponedeljek v mesecu, 29. oktobra, je dr. Janez Gril pred-

stavil prvič v Trstu slovenskega zdomskega pesnika, našega sodelavca, misijonarja dr. Vladimira Kosa. Novembra je bil prvi ponedeljek v mesecu gost večera slovenski istrski pesnik Bert Pribac, povratnik iz Avstralije. Predstavil ga je igralec Aleksij Pregarc. V ponedeljek, 12. novembra, je v društvu nastopil dr. Edi Kovač, ki je ob stoletnici rojstva govoril o filozofu Janezu Janžekoviču - velikem Slovencu in Evropejcu. V ponedeljek, 19. novembra, je dr. Paolo Petronio predaval o neznanem tržaškem glasbeniku Eugeniu Visnovitzu.

JOŽE PIRJEVEC O "JUGOSLOVANSKIH VOJNAH" 1991-1999

Pri turinski založbi Einaudi je na kar 748 straneh izšla najnovejša študija tržaškega zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca *Le guerre jugoslave 1991-1999* (Jugoslovanske vojne 1991-99), ki v širšem političnem in diplomatskem okviru podrobno prikazuje politične in vojaške spopade v bivši Jugoslaviji od slovenskega osamosvajanja do mednarodnega posega na Kosovu.

HVALEŽNICA 2001

V tržaški stolnici sv. Justa je bilo 11. novembra že utečeno srečanje slovenskih vernikov s tržaškim škofom ob Hvaležnici, ki jo prireja Slovensko pastoralno središče v Trstu. Msgr. Ravignani, ki je vodil somaševanje 14 slovenskih dušnih pastirjev, je med drugim sporočil, da je sv. sedež dovolil začetek škofijskega procesa za beatifikacijo dr. Jakoba Ukmarja, in potrdil sklicanje 2. tržaškega cerkvenega zborovanja.

NOVI SLOVENSKI PRAVOPIS

Sredi novembra je v Ljubljani izšel novi Slovenski pravopis, ki so ga pripravili strokovnjaki Slovenske akademije znanosti in umetnosti pod vodstvom akademika Jožeta Toporišiča. V njem je na 1800 straneh 130.000 besed oz. besednih zvez. Prešnji pravopis je izšel daljnega leta 1962, prvi slovenski pravopis pa je pripravil Fran Levce leta 1899.

SEZONA SSG

Slovensko stalno gledališče v Trstu je novo sezono pričelo 26. oktobra s "soap-opero" Biljane Srbljanović Supermarket v režiji Jaše Jamnika.

Članica našega uredniškega odbora

NADJA RONCELLI

je diplomirala na Filozofski fakulteti v Trstu iz filozofije. Vsi uredniki in sodelavci ji k uspehu iskreno čestitamo.

KULTURNI CENTER BRATUŽ

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici se je spet zvrstila kopica lepih prireditev. Tako so 29. oktobra odprli razstavo 46 slikarjev, kiparjev in fotografov, posvečeno 1000-letnici Gorice, pod skupnim naslovom *Umetniki Gorici*. Spregovorila sta ravnateljica Centra Franka Žgavec in časnikan ter kritik Jurij Paljk.

Moški pevski zbor Mirko Filej iz Gorice, ki ga vodi Zdravko Klanjšček, je dan prej praznoval svojo 35-letnico. Z njim sta kot gosta zapela še zbora iz Kroke in Cassacca.

S koncertom Slovenskega okteta, ki ga zdaj vodi Mirko Cuderman, so se 10. novembra začela Glasbena srečanja Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel.

KAMNI GOVORIJO

To je naslov knjige, ki jo je župnik Jožko Kragelj izdal pri Goriški Mohorjevi družbi. Gre za izbor 250 najbolj globokih ali pomenljivih nagrobnih napisov, ki si jih je avtor zabeležil ob obiskovanju pokopališč po vsej Primorski.

RODIK

V nedeljo, 29. julija, je koprski pomožni škof dr. Jurij Bizjak blagoslovil na rodiškem pokopališču nagrobnik župniku Josipu Vidavu, rojaku z Opčin, in drugim duhovnikom (foto Zvonko Vidau).

SAZU O SKUPNEM PROSTORU

Odbor Slovenske akademije znanosti in umetnosti za preučevanje narodnih manjšin, ki ga zdaj vodi prof. Jože Pirjevec, je 19. oktobra priredil v Novi Gorici posvet Slovenski kulturni prostor danes. Nastopili so Jože Pirjevec, Miran Komac, Jernej Zupančič in Peter Kovačič.

DAN PREJ

Pod tem naslovom, ki poudarja, da se je ob osamosvojitvi spopad z JLA na zahodni meji začel prej kot drugod po Sloveniji, je bil 25. in 26. oktobra v Kopru mednarodni posvet zgodovinarjev in takratnih političnih protagonistov ob 10-letnici osamosvojitve in odhoda zadnjega jugoslovanskega vojaka iz Slovenije.

KNJIŽNI DAR GMD

Goriška Mohorjeva družba je za leto 2002 pripravila bogat knjižni dar. V njem so: Koledar 2002; izbor spisov dr. Antona Kacina, ki ga je pripravila hčerka dr. Marija Kacin pod naslovom Anton Kacin. Zbornik ob 100-letnici rojstva; zbirka črtic in zapisov Jurija Paljka Očetovstvo malo drugače in zbirka receptov Sonjine slaščice, ki sta jo pripravili Sonja Marija Maraž Bednarich in Irena Bednarich.

LUČI ONKRAJ MEJE

Slovenski sporedi RAI v Trstu so pripravili nov daljši televizijski dokumentarec z naslovom Luči onkraj meje. Scenarij in režijo je podpisala Katja Colja, ki je predstavila mlade v Gorici in Novi Gorici.

ZORKO SIMČIČ 80-LETNIK

Pisatelj in pesnik Zorko Simčič, ki je bil dolga povojna leta vodilni slovenski književnik v Argentini, od leta 1994 pa živi in živahno ustvarja v Ljubljani, je 19. novembra praznoval 80-letnico.

TRŽAŠKA KNJIGA

Slovenska matica je po Ljubljanski in Mariborski poslala na knjižni trg še Tržaško knjigo. S podnaslovom Pesmi, zgodbe in pričevanja jo je na 422 straneh uredila in ji napisala spremni esej Tržaška zgodba prof. Marija Pirjevec iz Trsta, medtem ko je 22 likovnih portretov Trsta izbrala in njihove avtorje predstavila prof. Jasna Merku.

Gre za nekakšno literarno čitanko krajših del in odlomkov 85 književnikov, publicistov, politikov in drugih piscev, ki naj bolje umesti Trst v matično slovensko zavest.

Tržaška predstavitev je bila 14. novembra v Tržaški knjigarni. Poleg urednice sta na njej nastopila predsednik in tajnik SM dr. Joža Mahnič ter Drago Jančar.

LETA NA OKNU

Pri ZTT v Trstu je z naslovom Leta na oknu izšla tretja pesniška zbirka beneškega časnikarja in pesnika Mihe Obita. Prvo je izdal leta 1988 le v italijanščini, drugo v italijanščini s slovenskim prevodom Marka Kravosa, sedanja zbirka, ki je izšla v slovenščini, pa je tudi nastala v italijanščini, vendar jo je prevedla Taja Kramberger.

UMRL BENEŠKI KANTAVTOR CHECCO

Star 49 let je 17. novembra podlegel zahrbtni bolezni eden izmed protagonistov beneške kulturne pomladi, kantavtor Francesco Bergnach, široko znan kot Checco. Čisto mlad je začel pisati in peti v slovenščini ob uporabi sodobnega izraza lahke glasbe. Od drugega Sejma beneške pesmi na Lesah, leta 1972, do letošnje izvedbe je bil pravi protagonist teh prireditev z lastnimi nastopi, pisanjem besedil, spremljavo nastopajočih in mentorstvom za mlajše. Od leta 1985 je skrbel tudi za izdaje kaset s posameznih festivalov.

300 KONDORJEV

Založba Mladinska knjiga je sredi novembra izdala 300. zvezek svoje priljubljene zbirke Kondor, ki izhaja že 45 let in jo ureja Aleš Berger. V jubilejni knjigi so izbrane pesmi Milana Jesiha.

Med zadnjimi "Kondorji" je tudi zanimiva knjiga Marjana Dolgana Pisma slovenskih književnikov o književnosti.

50 LET SKAVTIZMA

Slovenski tržaški in goriški skavti in skavtinja so z več pobudami opozorili na 50-letnico slovenskega skavtizma v Italiji in 25-letnico skupne Slovenske zamejske skavtske organizacije.

V Gorici je bila 19. oktobra okrogla miza o današnjem pomenu skavtizma. Vodila jo je Alenka Štoka, pri njej pa so sodelovali Marijan Kravos, Ivan Likar, Simon Spazzapan, Živka Persič in Matija Černic (po telefonu iz Londona!).

V cerkvi v Škednju pa je bila 28. oktobra maša za nekdanjega kaplana, rajnega Lojzeta Zupančiča, ki je prav tam pred 50 leti začel s skavtizmom. Pri maši, ki jo je daroval Dušan Jakomin, so dejavno sodelovali skavtinja in skavti. O liku pobudnika Zupančiča je spregovail Ivo Jevnikar, nekaj spominov na začetke pa je podal član prve skupine v Škednju Aldo Štrajn.

Skupina skavtov v cerkvi v Škednju.

MITJA VOLČIČ 70-LETNIK

Tržaški časnikar in politik, donekdavni senator in sedanjí evropski poslanec Mitja Volčič je 22. novembra praznoval 70-letnico.

KONGRESI SSK

Po vrsti sekcijских kongresov je imela tržaška Slovenska skupnost 17. novembra pokrajinski kongres v Devinu. Tajniško poročilo je prebral odv. Peter Močnik. Na sporedu pa sta še goriški pokrajinski in pa 11. deželni kongres SSK.

UMRL FRANCO GULLI

V Bloomingtonu v ameriški zvezni državi Indiani, kjer je zadnja leta živel in predaval, je sredi novembra umrl tržaški violinist in glasbeni pedagog Franco Gulli. Rodil se je leta 1926. Njegov oče, tudi glasbenik, je nastopal še v orkestru Narodnega doma v Trstu.

KRIŠKO NAREČJE

V zbirki Annales v Kopru je izšla monografija tržaške dialektologije dr. Rade Cossutte Narečna podoba Križa pri Trstu.

JAKOB UKMAR
IN P. PLACIDO CORTESE

V tržaški škofiji, kraju njune smrti, se bosta kmalu začela beatifikacijska procesa za vodilnega slovenskega tržaškega duhovnika v XX. stoletju dr. Jakoba Ukmarja in za minorita p. Placida Corteseja, ki je med II. svetovno vojno sodeloval tudi s Slovenci v dobrodelnosti in protinacističnem odporu, zaradi česar je pretrpel mučeniško smrt.

Za oba "božja služabnika" je sv. sedež že izdal dovoljenje za uradni začetek postopka.

Dr. Ukmarju v spomin so ob 30-letnici smrti 2. novembra odkrili dvojezično spominsko ploščo na pročelju ške denjske cerkve, v kateri je služboval 52 let. Tam je med drugim 31. maja 1931 prebral znamenito pridigo o krščanskem sožitju med narodi.

SLOVENSKO-ITALIJANSKI
ODNOSI

Inštitut za novejšo zgodovino in Založba Nova revija sta v Ljubljani objavila v knjižni obliki sklepno poročilo mešane slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije pod naslovom Slovensko-italijanski odnosi 1880-1956. Besedilo je natisnjeno v slovenskem in italijanskem izvorniku ter v angleškem prevodu.

Poznavalci dolgotrajnega dela komisije menijo, da bi bil ob tej reprezentativni izdaji izredno koristen še natis pripravljalnega gradiva in znanstvenih diskusij v okviru mešane komisije.

INGOLSTADT

Škof Alojz Uran in Mirella Merku.

Slovenska katoliška misija s središčem v Ingolstadtu je 20. oktobra 2001 slovesno proslavila tridesetletnico delovanja med Slovenci na območju treh bavarskih škofij: Bamberg, Eichstätt in Regensburg. Slovesnost se je začela v cerkvi Srca Jezusovega s praznično sveto mašo, ki jo je skupaj s somaševalci daroval škof Alojz Uran. Po maši se je slovesnost nadaljevala v župnijski dvorani.

Ob tej priložnosti je škof Alojz Uran podelil gospe Mirelli Merku priznanje za dolgoletno sodelovanje v župniji, saj že od 1975 igra na orgle pri slovenskih mašah v Erlangu in Nürnbergu. Za njeno zvestobo pristrčna zahvala tudi v imenu župnije.

EUROBURJA

Ogled Krasa s pristno burjo na Rilkejevi poti (foto Kiki).

Tržaški slovenski pripadniki mladinske medmanjšinske zveze YEN so pod vodstvom Mateja Susiča v Mladinskem hotelu v Miramaru med 8. in 11. novembrom pripravili jesenski seminar organizacije, ki so ga poimenovali Euroburja. Na dnevnem redu so bile različne delavnice in spoznavanje življenja Slovencev v Italiji, a tudi prave tržaške burje, ki je tiste dni krepko pihala...

PETI ŠPORTNI ZBORNİK

Športni časnikar Branko Lakovič je na 350 straneh pripravil že 5. Zbornik slovenskega športa v Italiji. Koristni letopis je izdalo Združenje slovenskih športnih društev v Italiji, predstavili pa so ga v začetku novembra pri Briščikih. Gradivo je na voljo tudi na spletni strani www.slosport.org.

PREDAVANJA O SV. PISMU

V župnijski dvorani na Proseku so se začela mesečna biblična srečanja pod naslovom Sv. pismo - bajka ali resnica? Na prvem, 28. septembra, je spregovoril tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, na drugem in tretjem, 18. oktobra in 22. novembra, pa je nastopil koprski pomožni škof, predavatelj in prevajalec sv. pisma msgr. Jurij Bizjak.

UMRL

HERMENEGILD SREBRNIČ

V Šempetru pri Novi Gorici je 30. oktobra umrl duhovnik Hermenegild Srebrnič. Rodil se je 14. aprila 1911 v Medani in bil posvečen v duhovnika leta 1937 v Gorici. Kot kaplan, nato pa župnik je služboval v številnih primorskih krajih.

PAHOR V ITALIJANŠČINI

Založba Nicolosi je 20. oktobra v Roveretu predstavila italijanski prevod izbora 13 novel tržaškega pisatelja Borisa Pahorja s skupnim naslovom *Il rogo nel porto* (kres ali grmada v pristanu). Izbrane novele v treh razdelkih govorijo o zatiranju tržaških Slovencev pod fašizmom, o trpljenju v nacističnih taboriščih in o povojnih razmerah v Trstu. To je druga Pahorjeva knjiga v italijanskem prevodu.

Dve noveli je v italijanščini ponovno napisal sam avtor, po eno novelo sta prevedli Diomira Fabjan Bajc in Mara Debeljuh, glavnino pa je prevedla Mirella Urdih Merčù, ki živi v Nemčiji in je že opravila odličen prevod *Nekropole* v nemščino.

Ravno razgovoru o *Nekropoli* je bilo 20. novembra posvečeno srečanje s prof. Pahorjem v literarnem centru Stara kovačnica na Dunaju.

UMRLA MARIZA LIČEN

V Sydneyu je 5. novembra po dolgi boleznini umrla urednica slovenskih radijskih oddaj v Avstraliji in dolgoletna predsednica Slovenskega šolskega odbora Mariza Ličen.

UMRL REŽISER MIRAN HERZOG

V Ljubljani je 20. novembra umrl režiser Miran Herzog. Rodil se je 16. avgusta 1928 v Ljubljani, diplomiral pa je v Beogradu. Režiral je v vseh slovenskih gledališčih, na radiu in televiziji, a tudi po Jugoslaviji. Bil je predavatelj in svojčas rektor Akademije za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani. Za svoje delo je bil velikokrat nagrajen.

CECILIJANKA 2001

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila 17. in 18. novembra že 43. revija pevskih zborov *Cecilijanka*, ki jo prireja Zveza slovenske katoliške prosvete. Skupno je nastopilo 22 zborov iz Goriške in gostujočih zborov iz tržaške in videmske pokrajine, matične Slovenije in Koroške, kot tudi en italijanski zbor.

Revija je bila posvečena 1000-letnici Gorice, na sporedu pa je bilo tudi nekaj krstnih izvedb. Občinstvo sta pozdravila Franka Padovan in Damjan Paulin.

UMRLA SEKA SLAVIK

Že 11. julija je v ZDA umrla Živa (za svojece Seka) Slavik Impastato iz znane tržaške narodnjaške družine. Tako ded Edvard kot oče Slavoj Slavik sta bila odvetnika in pomembna narodna delavca. Tudi njen sin je odvetnik (v Washingtonu). Žaro so položili v družinsko grobnico na Proseku ravno na njen 70. rojstni dan, 22. novembra.

NA VALOVIH SPOMINA

Ob 10-letnici smrti radijske in splošne javne delavke Franke Ferletič sta bili 9. novembra v Doberdolu maša in nato prireditev *Na valovih spomina*, ki so jo pripravili slovenski sporedi RAI ter domači društvi *Hrast* in *Jezero*.

knjige

**SLAVKO SILIČ:
OREHOVLJE V SPOMINU,
KRONIKA VASI OREHOVLJE
Uredila Renato Podberšič in
Martina Podberšič Smrdel**

Kronika **Orehovlje v spominu** je svojevrstno delo Slavka Siliča, nekdanjega čevljarja in političnega delavca ter velikega ljubitelja zgodovinskih dogodkov tako iz daljnje kakor tudi iz bližnje polpreteklosti. Rodil se je 17. avgusta 1919 v kmečko-delavski družini in obiskoval le italijansko šolo, saj je fašistična oblast prepovedala vse slovenske šole na Primorskem. Bil je tudi vpoklican v italijansko vojsko in je služil pri Alpincih, dokler niso Italijani skoraj vse Slovence strpali v tim. Battaglioni Speciali, to je posebne (kazenske) enote, ki so bile neoborožene, in jih tirali v malarične kraje južne Italije, na Sardinijo, Korziko in nekatero so zaključile vojno v južni Franciji (Marseille) ter se vrnile domov šele precej po končani vojni oktobra 1945. Silič je imel srečo, da se je vrnil domov po kapitulaciji Italije 1943, se priključil narodnoosvobodilni vojski in se po vojni udeleževal v političnih organizacijah, delal v čevljarstvu in se nazadnje posvetil le kmetijstvu.

Vseskozi pa se je avtor ukvarjal s skrbnim zbiranjem podatkov, še posebno tistih, ki se nanašajo na domači kraj in ljudi ter pomembnejše dogodke. Ni raziskoval toliko zgodovinskih virov kakor je prislutil najrazličnejšim pričevalcem, pri nekaterih dogodkih pa je bil sam udeleženec ali prič. Poglavitna vrednost kronike je v korektnem, usmerjenem in objektivnem prikazovanju časa ter dogodkov, kot so poimenovanje vaških predelov, čas od antike do prihoda Francozov v naše kraje ter o njihovem upravljanju, govori o grofih Pover ter o baronih Obizzi, o orehovskih mlinih ter kakšno je bilo življenje nekoč v Orehovljah. Tako npr. zvedo, kako so domačini živeli, se hranili, oblačili in kakšne običaje so

imeli in kako so se otroci igrali. Avtor je dodobra obdelal čas prve svetovne vojne, ki je usodno vplivala na zgodovino Orehovelj, saj so morali domačini 1916 v begunstvo, domačije pa so vile razrušene. Zvedo tudi, kako so se Orehovci vračali na te porušene domove, koliko jih je padlo ali bilo pogrešanih oziroma koliko jih je umrlo zaradi nalezljivih bolezni.

Sledi čas italijanske okupacije, ki postaja piscu bližji, saj ga že sam doživlja, zato so mu ljudje, čas in kraj dogajanja tako rekoč pri roki. Zaustavi se ob osvoboditvi Primorske do priključitve k Jugoslaviji, dalje spregovori o razmerah po mirovni pogodbi 15. septembra 1947 vse do osamosvojitve Slovenije leta 1990. V naslednjih poglavjih se zaustavi pri problematiki kmetijstva po priključitvi in kakšno je bilo življenje na vasi po letu 1955., dalje prikaže živinorejo in mlekarstvo med 1919 in 1996. Podrobneje tudi spregovori o cerkvi v Orehovljah, kakšna je bila prvotna cerkev na pokopališču, na sedanjih lokaciji, kakšna je sedanja cerkev ter se spomni treh duhovnikov, cerkvenih osebnosti, ki so s svojim neutrudnim delom zaznamovale Orehovlje: Ivan Rojec, Ciril Zamar in msgr. Oskar Pahor. Dragoceni so tudi podatki iz popisa prebivalcev Orehovelj septembra 1947 in decembra 1995, kakor tudi seznam vaščanov ter seznam tistih, ki so bili v nemških kazenskih taboriščih, katera so bila orehovska dekleta, borci in padli domačini. Po zaključni besedi avtor navaja še literaturo in vire. Kot že uvodoma povedano, gre za temeljito delo, ki sicer nima pretenzij po splošnih analizah in sintezah ne svetovne niti slovenske zgodovine v celoti, marveč je njegova optika usmerjena v domači kraj Orehovlje ter v neposredno okolico. S tega vidika je delo pomembno tudi za širšo zgodovino, v domoznanski smislu pa lahko zapišemo, da je izredno dobrodošlo. Spričo umerjene presoje, zanimive pripovedi in prika-

zovanja bi ga bilo treba podpreti in čimprej izdati v knjižni obliki, seveda izpopolnjenega s slikovnim gradivom.

prof. Jože A. Hočevar

**KILJAN FERLUGA:
MED SVOJIMI
IN TUJIMI LJUDMI
TRST, ZADRUGA VESNA,
2001 - 165 STR.**

Kiljan Ferluga sodi med najmarkantnejše osebnosti, ki so delovale v zamejskih političnih in kulturnih krogih po drugi svetovni vojni. Bil je prosvetni delavec in kot tak je zapustil globoko sled zlasti med Slovenci v miljski občini, kjer je sam preživel velik del svojega življenja. Dolgo let je služboval kot učitelj, bil pa je aktivno soudeležen na političnem področju v Miljah in je podprl marsikatero kulturno spodbudo med miljskimi Slovenci: vredna spomina je npr. njegova zavzetost, da se ustanovijo Društvo Slovencev milske občine, dalje Zadruga Vesna in še Mešani pevski zbor Jadran.

Ob svoji smrti, leta 1996, je Ferluga pustil veliko praznino, a tudi moralno dediščino vztrajanja in doslednega delovanja, ki so jo osvojili sedanji slovenski kulturni delavci v Miljah. Slednji so se odločili, da bodo počastili spomin na Ferlugo z izdajo njegove avtobiografske pripovedi, ki jo je bil zbral in pregledal Kiljanov sin Samo. Načrt je konkretno izvedla prav Zadruga Vesna, ki je med svojimi ustanovitelji štela tudi Ferlugo. Knjiga je izšla letos in nosi naslov **Med svojimi in tujimi ljudmi**: pri urejanju so sodelovali Zveza slovenskih kulturnih društev, dalje Andrej Furlan, Marko Šavron in Luisa Antoni. Knjiga je krstno predstavitev doživela ob letošnjem proslavljanju Dneva slovenske kulture v Miljah.

Na slabih 170 straneh odkrijemo veliko zanimivih podatkov o življenju Kiljana Ferluga do leta 1945: v 28

poglavjih nam avtor najprej posreduje svoje spomine na kraje, v katerih je živel v otroških letih; njegova družina se je namreč pogosto selila zaradi očetovega kovaškega poklica, nato pa pod pritiskom fašistične oblasti, zaradi katere so naposled zbežali v Jugoslavijo, ko je Kiljanu bilo deset let. Tudi tu so pogosto spreminjali domovanje, saj so starši iskali ne le primeren kraj za očetov poklic, temveč tudi zdravilno območje za bolešno mater: tako so v teku let živeli ob Rižani, na Plavjah, v Ljubljani, dokler se niso nastanili v Crikvenici, na današnji hrvaški obali. V vseh teh krajih je Ferluga obiskoval tudi šole, svojo šolsko kariero pa je sklenil na gimnaziji na Krku, v družbi hrvaških, italijanskih, srbskih in dalmatinskih sošolcev, od katerih se je naučil strpnosti.

Med vojno je najprej bil vpoklican v posebne bataljone, po razsulu Italije leta 1943 se je pridružil četnikom v Šumadiji, nato poljski straži in, po osvoboditvi Beograda, partizanom. Po vojni se je vrnil v domače kraje in sicer na Plavje.

Ob branju pripetljajev, ki jih je Ferluga doživel posebno med vojno, sem se čudila, da v njegovem prehajanju od ene borčevske skupine k drugi ni zaslediti pravega treznega razmisleka o razlikah med le-temi: v nekem smislu nam Ferluga daje slutiti, da se je prepustil toku dogajanja in da je tudi občasne likvidacije sicer sprejemal z grozo, vendar jih ni resnično uzavestil. Nekje pravi, da se ni zmenil za nove obraze v skupinah, ne glede na to, ali so bili civilisti ali vojaki, češ da se ga to ne tiče: verjetno je takrat šlo za obrambni mehanizem, ki se vrača tudi v veliko kasnejšem pisanju spominov na tisto dogajanje. Da pa gre res za osebne spomine in ne za zgodovinski esej, priča tudi dejstvo, da je v knjigi sorazmerno malo točnih datumov.

Med opisanimi liki mi je najbolj ostal v spominu pokončni župnik na Plavjah, g. Franc Malalan, ki je z grenkobo podal zadnjo slovensko pridigo pred fašistično prepovedjo: težko ne bi pomislili na lik drugega duhovnika in sicer monsijnorja Jakoba Ukmarja in na njegovo slovito pridigo leta 1931. Zanimiv pa je tudi Ferlugov opis šolskega izleta na Plitvička jezera, leta 1939: medtem ko so fantje peli hrvaš-

ko narodno pesem, se je približal domačin, ki je s sekuro v roki zahteval, naj prenehajo s petjem; o sebi je dejal, da je Srb Puniša Račić, ki je leta 1927 v beograjskem parlamentu streljal na hrvaškega poslanca Stjepana Radiča in ga ubil. Škoda, da je tudi ta dogodek ostal v Ferlugovem zapisu na ravni anekdote: avtor bi lahko bil poglobil tudi silovit odziv Ferlugovega sošolca, Hrvata, ki so ga morali zadržati, medtem ko je vpil psovke in groznje na račun srbskega domačina.

Knjiga je vsekakor zanimiva, s precejšnjim številom originalnih slik predvsem iz medvojnega obdobja, vendar mi je žal, da se pripoved zaključuje ob Ferlugovem povratku domov, po osvoboditvi leta 1945: zanimivo bi namreč bilo brati njegove spomine na burno politično dogajanje v Miljah po vojni, ko so se tamkajšnji Slovenci soočali s podobnim nasprotovanjem kot v Trstu. Drugo pomanjkljivost pa predstavlja jezik knjige oz. njegova slovnična pravilnost, ki marsikje šepa: veliko vejic manjka tudi na najbolj samoumevnih mestih in glagolsko število je včasih napačno. To me je motilo pri branju sicer zanimive prvoosebne pripovedi, ki je prikazala vrtnec, v katerem so se v težkem dvajsetletju znašli premnogi primorski posamezniki, ki so del svojega življenja preživeli *med svojimi in tujimi ljudmi*.

Neva Zaghet

TONE KUNTNER: MATI SLOVENIJA, Ljubljana, Nova Obzorja, 2000 - str. 72

Ob deseti obletnici slovenske samostojnosti je ljubljanska založba Nova Obzorja izdala najnovejšo pesniško zbirko Toneta Kuntnerja s pomenljivim naslovom **Mati Slovenija**. V času, ko vsi ne zrejo ponosno na slovensko državo in se pogosto pojavlja ta skepsa ali celo ironija na račun prizadevanj za neodvisnost, se je Tone Kuntner odločil za nekonvencionalen korak in dal svoji zbirki naslov **Mati Slovenija**, ki spominja na borbena pesem z domoljubno vsebino.

Igralec, režiser in pesnik Tone Kuntner se v javnosti pogosto pojavlja kot nosilec misli in čustev, ki niso ved-

no v popolnem sozvočju z mnenjem večine. Tako je tudi tokrat. V tridesetih pesmih pesnik postavlja v ospredje svoje razmišljanje o domovini, ki sloni na štirih osnovnih miselnih sklopih: najprej je tu pogled nazaj, v čas, ko so nekateri pogumno sanjali o slovenski državi kljub preziru in dvomom mnogih; ob tem se pesnik sprašuje, ali je prav, da na koncu izenačimo prizadevanja posameznikov s sovražnim odnosom onih, ki - kot piše Kuntner - so zasramovali te sanje in celo streljali vanje? (str. 43) To v pesniku vzbudi občutek grenkobe in deziluzije: ljubezen do domovine je prepogosto predmet posmeha, celo nekdanje borbe za slovensko neodvisnost je danes sram svoje pretekle zagnanosti: Kuntner namreč pravi, da "zdaj mnogi tajijo (one sanje), se jih sramujejo in se norčujejo iz njih, a vendar od njih živijo in z njimi trgujejo in bogatijo" (str. 45). V ne več pregovorno srečni in radostni deželi sedaj "vladajo laž in pohlep in napuh" (str. 54), kjer "vsakdo zdaj zase živi, le svojo hišo oskrbuje, le svoj ogenj varuje, da preživi" (str. 35). Pesnik ne pozna razloga za to duhovno mrtvilo, ki uničuje narodno zavest kot plevel duši rast na polju: in vendar se ne skriva pred bolečim sumom, da so sami sejanci slovenske samostojnosti nekje zgrešili, ko so "ohranili domovino, ohranili svojo čast, zasadili, zasejali v svoja polja novo rast" (str. 50).

Ob spremenjenem narodnostnem ozračju tudi narava ni prijazna: v Kuntnerjevih verzih se namreč pojavlja otrpla od mraza, v zimskem snegu, nema, kamor se ptice nočejo vrniti - čakajo jih sicer polne krmilnice, vendar ne čutijo se več doma.

Ko bralec misli, da je sedanost uničila tudi pesnikovega duha, nas Kuntner preseneti z izrednim vitalizmom: slovenska pomlad ni odšla za vedno, "le odcvetela (je) v poletje, le dozorela v jesen" (str. 34); vrnila se bo vesela in prinesla odjugo v "zaledeneli svet". Enako pomladnega se čuti tudi pesnik sam, ki zimzeleno živi, čeprav je tih in komaj opazen: koliko pa je takih kot on, ki morejo nekaj narediti, da bi premagali zimo? Vsakdo ima svojo nalogo: pesnik se bo trudil zbuditi pomlad v srcih (str. 33), čeprav ve, da bo za to plačal visok davek - daleč od palače moči, od lažnih prijateljev, vendar v

zavesti, da s svojim zgledom in besedo sovražnikom jemlje prihodnost (str. 58, 59). In kot trden sklep tega so prav na koncu zbirke močno ritimizirani verzi, ki zvenijo kot himna materi Sloveniji.

Zbirka Toneta Kuntnerja se odlikuje po izbiri svobodnega verza, po vračanju naslovov (ti so v resnici le prvi verzi vsake pesmi) in, nenazadnje, po prijetni zunanji opremi, delu Simona Hostnika, študenta Akademije za likovno umetnost. V zbirki ni drznih jezikovnih iger, lahko pa naletimo na presenetljivo metaforo, kakršna je "zeleni ogenj življenja" (str. 11).

Neva Zaghet

BORIS PAHOR: DIHANJE MORJA Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001 - 238 str.

Pri ljubljanski založbi Mladinska knjiga so letos objavili novo knjigo izpod peresa Tržačana Borisa Pahorja z naslovom **Dihanje morja**. V resnici gre za izbor novelistike, ki jo je avtor že objavil v dnevniški ali revijalni obliki, ni pa nikoli bila samostojno predstavljena slovenskemu bralcu. Knjigo sestavljata dva dela, v katerih je devet oziroma osem leposlovnih odlomkov. V njih zasledimo motive, ki so značilni za Pahorja, to se pravi vprašanje zla, dalje zamejska in obče slovenska stvarnost ter težavnost medosebnih odnosov. Poglejmo nekaj primerov.

Že v prvi noveli, **Dihanje morja**, se približamo Pahorjevemu premišljevanju o zlu, ki je med drugo svetovno vojno zaznamovalo tržaške kraje: pripoved Tržačanke Živke se v dnevniški obliki spaja z občutenim opisom kraške pokrajine in barkovljanskega nabrežja, tako da lahko to novelo upravičeno imenujemo za slavospev tukajšnji naravi, ki se bohoti v brajdah, vinogradih, soncu, nanoških večerih in morju.

V noveli **Zibelka sveta** se Pahor dotika enega izmed svojih osnovnih motivov, to je koncentracijskih taborišč, v katerih je najprej prišlo do uničenja človeške duše, nato še telesa. V noveli spoznamo tri zapornike, ki se po osvoboditvi Bergen-Belsna privajajo na svobodo, medtem ko časopisi in

radio širijo novice o Mussolinijevi smrti in o jugoslovanski zasedbi Trsta. V literarnem scherzu z naslovom **Koprška noč z lepo Vido in dožem** pa se že uveljavljeni pisatelj spominja fanatičnih profesorjev iz šolskih let ter v koprski mesečini izoblikuje miselno povezavo med žilavimi slovenskimi kmeti ob Rižani za časa Karla Velikega in življenjskostjo naroda, ki je dočakal ne le konec fašizma, ampak tudi zaželeni povratek lepe Vide.

Med liki v zbirki izstopa mlada Živka iz novele **Dihanje morja**, ki s svojo življenjskostjo skuša vzbuditi radost v okolju in ki je, vsem doživetim tragedijam navkljub, še zmožna reči o sebi, da "za tistega, ki bi ga imela rada, bi znala pričarati vse potrebno iz škatlice vžigalic!" (str. 25). Ob tem sem pomislila na skoraj istoimensko zbirko francoskega pisatelja Vercorsa, ki nosi naslov **Molčanje morja**: a tam gre za brezupno gledanje na življenje, pri Pahorjevem **Dihanju morja** pa zasledimo prebujajoče se plaho upanje na zmožnost drugačnega življenja.

Zdi pa se mi škoda, da v knjigi ne zasledimo datuma nastanka posameznih sestavkov in mesta njihove prve objave.

Že v drugih recenzijah knjige se je dalje pojavila ugotovitev, da v knjigi manjkajo ne le potrebna uvodna študija, temveč tudi Pahorjevi osnovni biografski podatki, ki bi tega uglednega, a v matici dolgo zastavljenega tržaškega misleca približali bralcu, ki ga morda še ne pozna.

Neva Zaghet

ŽNIDARŠIČ JOCO ET. AL.: DESETLETJE Ljubljana, Veduta AŽ, 2001 - ni oštev. strani.

Dvig slovenske zastave onega že zgodovinskega junijskega večera, razbitine oklepnih vozil, končno pa še plapolanje slovenske trobojnice v veličastni belini triglavskega sveta: to so le utrinki z začetne poti samostojne Slovenije, ki si jih lahko ogledamo v obsežni fotomonografiji z naslovom **Desetletje**. Njeni avtorji so Joco Žnidaršič, Miljenko Licul, Boris Jež in Željko Kozinc, ob njih pa še vsi fotoreporterji in novinarji časopisa **Delo**, pri

katerih so avtorji črpali slikovno in besedno gradivo za to razkošno knjigo.

Fotografija si je v 20. stoletju izborila izreden ugled spremljevalke in marsikdaj tudi ustvarjalke zgodovine: slovenska založba Veduta AŽ je zato ubrala najprimernejšo pot, da je prikazala razvoj slovenske državnosti in naroda v teh desetih letih: od procesa proti štirim novinarjem Mladine in plebiscita do kulturnih, športnih in političnih podvigov Slovenije.

Ta fotomonografija namreč ne pri naša le utrinkov o usodnih korakih pred dobrim desetletjem, temveč želi predvsem prikazati spremembe, do katerih je prišlo v tem času: zaradi tega bomo v knjigi našli tudi utrinke z odmevnih umetnostnih postavitev, navdušenje Slovencev nad luksuznimi statusnimi avtomobili, slike z lepotnih tekmovanj - s tem so se avtorji monografije dotaknili zahtevnega sociološkega področja, ko so v svoj objektiv skušali ujeti prebujajočo se trgovsko žilico Slovencev oziroma njihov navdušen sprejem tujih proizvodov, od McDonaldsov do avstrijskih veleblagovnic, ki prodajajo tudi slovensko blago. Vredna ogleda je npr. slika štev. 206, ki prikazuje slovenske kupce z metlami: dnevnik **Delo** jo je takrat komentiral s temi besedami: "*Najboljše metle so v Intersparu? Sicer so slovenske, toda v avstrijski trgovini so gotovo boljše.*"

V tej luči se avtorji fotomonografije sprašujejo, ali je resnično utemeljena tista mlačnost, ki danes tako pogosto označuje odnos slovenske inteligence in drugih pripadnikov naroda do svoje države: v svojem uvodnem besedilu Boris Jež odločno postavlja v ospredje ne le gospodarsko in politično negotovost, ki je v zgodnji fazi osamosvajanja omajala zaupanje ljudi v svojo državo, temveč poudarja predvsem izreden napredek, ki ga je Slovenija bila sposobna narediti, da je premostila prvo divje kapitalistično obdobje in morda, v zadnjih letih, opustila materialistično gledanje na človeka in okolje: pri tem se Boris Jež sprašuje, ali to morda ne pomeni tudi vrnitev k vrednotam, kot so človek-kultura-družina, torej k "radosti sproščene družbe", kot jo sam imenuje. Vreden omembe je tudi zaključek Ježevega razmišljanja, kjer avtor pravi: "*Zemlja je pred dese-*

timi leti v kroženju okoli Sonca "zamu-dila" sekundo. Teško je reči, ali je to dosti ali malo. Slovenija v desetih letih ni zamudila nič."

Na začetku in na koncu fotomono-grafije je označen tudi astrološki zna-čaj Slovenije, saj je do razglasitve ple-biscita prišlo v znamenju Kozoroga, razglasitev samostojnosti pa je pote-kala pod okriljem Raka: tovrstno astro-loško navajanje me je precej začudilo, saj mislim, da ne sodi k publikaciji - morda pa mu je botrovalo navdušenje in želja po ovrednotenju vsega, kar sodi k rojstvu samostojne Slovenije: koliko se ujema z vsebino knjige, pa mi ostaja nejasno. Verjetno bi bilo bol-je, ko bi avtorji in uredniki raje oštevil-čili strani, saj je le s pomočjo fotografij mogoče točno označiti mesta v knjigi.

Skratka, tovrstna knjiga je lahko odličen pripomoček pri preučevanju slovenske polpretekle zgodovine: sli-ka namreč lahko pove veliko več od pisane besede in v krajšem času; v tej fotomonografiji pa se prepletata slika in beseda, ki nudi nujno razlago k po-sameznim prizorom. Res jo priporo-čam v ogled.

Neva Zaghet

glasba

"MESSA DA REQUIEM" PAVLETA MERKŪJA

Maša kot glasbena oblika ima v za-hodnoevropski sakralni umetnosti - od gregorijanskega koralu do sodobnikov - nedvomno veliko in bogato tradicijo. V tem okviru zavzema vidno mesto tu-di maša za rajne, to je requiem. Le-ta nudi s svojim dramatičnim in eshato-loškim besedilom skladateljevemu navdihu bogata, čeprav lahko tudi ze-lo različna izhodišča. Ta različnost je očitna že iz primerjave obeh najzna-menitejših requiemov iz svetovne glasbene zakladnice, Mozartovega in Verdijevega. Na eni strani neproble-matična, pa čeprav trpeča vdanost mladega Solnograjca na koncu njego-ve kratke zemeljske poti, na drugi strani prekipevajoča osebnost italijan-skega operista z njegovim preokretom iz območja eksistencialnosti v smer slikovitosti in teatralnosti.

"Requiem" za mešani zbor a capel-la slovenskega tržaškega skladatelja Pavleta Merkŭja, nedavnega dobitnika Štrekljeve nagrade, ki je pred dobrim letom izšel v Ljubljani v založbi Društva slovenskih skladateljev, s svojim razumevanjem "poslednjih stvari" v nekem smislu zanika bodisi Mozarto-vo neproblematičnost bodisi Verdijevo teatralnost. Izhaja namreč iz sklada-teljave intimne, njegovega osebnega do-življanja. Od sporočila, namenjenega skupnosti, se avtor vrača nazaj k sebi, kar izpričuje že s samim naslovom: Messa da Requiem "Pro felici mei transitu" - za mojo srečno smrt.

Mašo sestavljajo vsi deli, ki jih predvideva liturgija: Requiem, Kyrie, Dies irae, Domine Jesu, Sanctus, Ag-nus Dei in Lux aeterna. Razpoloženje celotne skladbe se v temelju odmika od dramatičnih in apokaliptičnih pou-darkov, tako značilnih za romantično razumevanje sakralne glasbe, liturgije za rajne še posebej. Merkŭjev štirigla-sni, mestoma do osemglasni vokalni stavek se melodično navdihuje ob gregorijanskem koralu, kontrapunktič-na izpeljava glasov ob renesančni zborovski polifoniji (zlasti ob Gallusu), harmonija pa ob moderni govorici, ki se obogatena po izkušnji ekspresio-nizma in avantgardnih iskanj vrača k tonalnosti in linearnemu fraziranju. Skladbi daje enovitost vstopni melo-dični motiv, nekakšen incipit, ki razne dele maše povezuje v ciklično enoto. Kar se tiče izraznih sredstev, ostaja celotna skladba - kot je značilno za Merkŭja - v okviru "neobhodno potreb-nega". Čustveni naboj je v njej prisot-en, a ne razkričan. Tako na primer utegne pozoren poslušalec v lahkot-nosti začetka Dies irae zaznati odte-nek odmaknjenosti, s katero se avtor sooča s tistim pojmovanjem posled-njega dne, ki postavlja v ospredje strah pred jezo Gospodovo. Povsem druga-če je ubran lirični, modalno zasnovan zaključek stavka (Lacrymosa), kjer bi-nom jeza-strah prepusti mesto Božje-mu usmiljenju. V istem razpoloženju se nadaljuje tudi Domine Jesu, le da glasbena govorica postane bolj kro-matična, kar daje molilčevi prošnji novo globino. Sanctus s svojim osem-glasjem "a cori spezzati", po zgradbi soroden kakemu Brucknerjevemu gradualu, se harmonično razpira iz

modalnosti v gost kromatizem, v kate-rem pa kljub široki zvočni paleti in kljub slavilnemu besedilu ni mesta za naivni triumfalizem.

Zanimivo se je ob Merkŭjevi maši za rajne dotakniti enega temeljnih vprašanj, povezanih z razvojem cerk-vene glasbe. Glasi se: v kolikšni meri je cerkvena glasba v resnici cerkvena, namreč namenjena prvenstveno litor-giji, in ne koncertnim dvoranam. Tež-ko si na primer predstavljamo, da bi izvajanje Verdijevega Requiema de-jansko spremljalo mašno daritev. Pa ne toliko zaradi tehnične zahtevnosti same skladbe, ampak predvsem zato, ker bi silovitost glasbenega sporočila povsem zasenčila liturgično dogajan-je. Načelo pristne cerkvene, še zlasti liturgične umetnosti pa je, da ostane avtor čimbolj v ozadju, da omogoči Božji besedi, da sama v vsem svojem sijaju spregovori vernemu občestvu. Čeprav Merkŭ s svojim Requiemom že po svojem programskem izhodišču ne nastopa toliko v imenu občestva vernikov, ampak vzpostavlja osebno molitveno razmerje z Bogom, pa ven-dar s svojo izpeljavo ostaja zvest os-novni zahtevi liturgične glasbe, da je namreč - s tem da se omejuje na naj-nujnejše - v celoti v službi Besede. Od tod samoomejitev in skromnost pri iz-biri izraznih sredstev, kar seveda ne pomeni, da je skladba tudi lahko izvedljiva. Nasprotno, relativna linear-nost pisave vabi izvajalce, da lepote Merkŭjevega sporočila ne iščejo v širi-ni, temveč v globini.

Iz vsega povedanega sledi, da je Merkŭjev Requiem pomembna glas-bena in obenem religiozna izpoved, ki predstavlja dragocen prispevek k sodobni slovenski glasbeni in cerkve-ni umetnosti.

• • •

Pavle Merkŭ, Messa da Requiem "Pro felici mei transitu" za mešani zbor a capella, Edicije Društva slovenskih skladateljev, Ljubljana 2000;

Praizvedba: Komorni zbor italijan-ske radiotelevizije pod vodstvom Giovannija Acciaia 26. aprila 1990; Posnetek na zgoščenko: Per coro, APZ Tone Tomšič pod taktirko Stojana Kureta, Ljubljana 1999.

Tomaž Simčič

FABIO NIEDER V GLEDALIŠČU VERDI

V okviru jesenske simfonične sezone je gledališče Verdi na program enega svojih koncertov (28. septembra) uvrstilo delo uveljavljenega tržaškega skladatelja Fabia Niederja. Gre za skladbo z naslovom *Portrait von Ferruccio Busoni über seine Sonatina seconda per orchestra, pianoforte invisibile, organo invisibile, voci di bassi invisibili*, ki je svojo krstno izvedbo doživela 9. februarja 2001 v gledališču La Fenice v Benetkah. Nieder najbrž vsebine skladbe ni izbral naključno, saj ga v njegovi nenehni razpetosti med latinskim in germanskim svetom z Busonijem veže duhovno sorodstvo. Tudi Nieder namreč živi in dela pretežno v Nemčiji, rad pa se vrača v Trst, kjer je poleg italijanske kulture vzljubil tudi slovensko, zlasti glasbo Marija Kogoja in poezijo Srečka Kosovele.

Portrait von Ferruccio Busoni potrjuje izrazno usmeritev in slog, ki smo ju poznali že iz skladateljevih komornih del: skrajno razredčena, skoraj "pointilistična" pisava, citiranje in obdelava že obstoječih glasbenih elementov, zastrtost in prozornost zvoka, lirični vložki, ritmična razgibanost. V celoti je orkester gledališča Verdi pod vodstvom avstrijskega dirigenta Wolfganga Bozica z ozirom na precejšnjo tehnično zahtevnost skladbe dokaj natančno in prepričljivo izvedel svojo nalogo. Skladatelj in izvajalci so s strani tržaške publike, ki ne slovi ravno po svoji avantgardni usmerjenosti, poželi topel aplavz.

Čestitkam Fabiu Niederju ob izvedbi *Portraits* v njegovem rojstnem mestu se pridružuje tudi naša revija.

T. S.

razstave

ROBERT CAPA FOTOGRAFIJE

V bivših konjušnicah Miramarskega gradu je od 8. septembra do 18. novembra na ogled fotografska raz-

stava enega izmed najboljših in najprodornejših fotografov dvajsetega stoletja. Robert Capa je v svojem kratkem življenju, rodil se je leta 1913, umrl 1954, z malo 35-milimetrsko Leiko zabeležil dogajanje svojega časa in ustvaril okrog 70.000 posnetkov. Mnoge fotografije so prepotovale ves svet in postale del naše kulturne dediščine, nekatere pa so celo prerasle v simbol.

Robert Capa je bil Jud in levičar, zato je sam doživel diskriminacijo in postal dvakratni begunec: prvič je bil izgnan iz rodne Madžarske zaradi sodelovanja na povorkah levičarskih študentov, iz Nemčije pa je moral zbežati leta 1933, takoj po požigu Reichstaga. Svet je bil na robu prepada in Robert Capa je bil v naslednjih dvajsetih letih povsod tam, kjer se je napetost razrasla v vojno.

Najprej je odšel v Španijo in tam dokumentiral spopad med frankisti in republikanci, nato je doživel japonski napad na Kitajsko in zasedbo, udeležil se je izkrcanja zaveznikov v Italiji in v Normandiji, spremljal je težavno rojevanje Izraela in končno še vojno v Indokini, kjer je našel smrt kot žrtev mine.

Čeprav je sovražil vojno, je bil stalno sredi spopadov, prepričan je bil namreč, da je njegova dolžnost seznanjati svet z resničnostjo dogajanja. Imel je jasno politično prepričanje, vendar je dojemal dogodke celovito in kompleksno. Z občutljivostjo je znal ujeti trenutek, v katerem je prihajalo do izraza trpljenje, in to brez nazorskih predznakov. Zanimal ga je človek kot žrtev razmer, zato nas enako močno presunejo posnetki vojakov, umrlih za pravično stvar, kakor tudi fotografije bežečih poražencev. Naj omenim le prizor iz leta 1944 v Chartresu, ko je ujel v objektiv trpljenje in sramoto mlade ženske, ki je imela otroka z nemškim vojakom in so jo za kazen obrili do golega. Ženske in otroci so bili njegovi priljubljeni motivi, saj je v vsaki vojni njihov položaj najtežji. V zvezi s tem je o njem napisal pronicljivo ugotovitev prijatelj John Steinbeck: "Capa je bil sposoben prikazati grozo celotnega naroda z obrazom enega samega otroka."

Robert Capa ni maral biti umetnik. Hotel je biti pričevalec, ki opravlja svoje delo z ljubeznijo, inteligenco, občutljivostjo in spretnostjo. Prizadetost, s katero je spremljal in beležil dogajanje, mu je narekovala iskanje trenutkov, detajlov, mogoče poseben izraz na obrazu, komaj zaznavno gesto, drobec, v katerem se zrcali celota. Mala kamera mu je omogočala izredno dinamičnost in posnetki niso nastajali od daleč ali z vrha, ampak sredi samega dogajanja in so tako ustvarjali vtis, da je gledalec del prizora. Čustvena soudeležba je bila popolnoma uresničena in se še danes prenaša tudi na obiskovalca razstave.

Sto devetdeset črno-belih fotografij sestavlja pripoved s štirinajstimi poglavji ali sekcijami. Vsaka zaokrožena zgodba ima naslov in jo spremlja razlagalni pano, tako da je celota jasna in pregledna. Naj te naslove navedem: Francija 1936-1939, Španija 1936-1939, Kitajska 1938, Mehika 1940, Anglija 1941-1943, Italija 1943-1944, Francija 1944, Nemčija 1945, Vzhodna Evropa, Prijatelji, Izrael 1948-1950, Zahodna Evropa 1946-1954, Japonska 1954 in Indokina 1954.

Prvi dve fotografiji, najstarejši, iz leta 1932, prikazujeta Leva Trockega, ki predava študentom na Danskem. To je bil njegov začetek. Uvod v razstavo pa je slika s simboličnim pomenom: na njej ženska s psom beži pred letalskim napadom. Strah, groza, a tudi volja po preživetju, po kljubovanju - takšna je bila usoda milijonov, ki so se velikokrat preobrazili v brezdomce. Zadnji posnetek je nastal v Indokini malo pred nesrečo, pri kateri je Robert Capa izgubil življenje.

Številne fotografije niso zgolj dokumenti, ampak prave umetnine. Španski vojak v trenutku usmrtnice s svojimi razprtimi rokami spominja na Goyevega vojaka s slike 3. maj 1808: streljanje upornikov, na Brueglove Slepce pa se navezuje podobno obdelan motiv skupine slepcev. In še se nam ponujajo vzporednice.

V katalogu, v katerem so objavljene skoraj vse fotografije z razstave, je Richard Whelan skušal predstaviti predvsem osebnost in nazore Roberta Capa. Poudaril je njegov pogum, pri-

vrženost idealom pacifizma in sposobnost sočustvovanja s trpečimi. Do take mere je bil občutljiv, da po drugi svetovni vojni ni hotel fotografirati nemških uničevalnih taborišč, kjer je umrlo več njegovih sorodnikov, ampak se je omejil le na en sam posnetek bodoče žice v Auschwitzu. Po drugi strani pa je bil zazrt v bodočnost, je ljubil življenje in je verjel v smisel premagovanja težav. Sredi ruševin in razdejanja ohranja njegov človek moč vztrajanja. Brat Cornell Capa, ki se je posvetil zbiranju in ovrednotenju Robertovega dela, je o njem zapisal: "Zapustil nam je pripoved o svojem izrednem potovanju in živo pričevanje, ki proglašča njegovo zaupanje v sposobnost človeštva, da zna veliko prenašati in, od časa do časa, tudi kdaj zmagati."

Razstava bo odprta vse dni v tednu z neprekinjenim urnikom od jutra do večera vse do 18. novembra. Možni so tudi vodeni ogledi s posebno ugodnimi popusti za skupine in dijake.

Magda Jevnikar

SLIKAR JOŽE CIUHA V GALERIJ SKERK

Po poletnem premoru so se v soboto, 6. oktobra, ponovno odprla vrata Galerije Skerk. Umetnik Jože Ciuha se je predstavil številni publikli z razstavo, ki nosi naslov *Pejsaži časa* ob izteku tisočletja. Za slovesnost odprtja je poskrbel duo v zasedbi Paola Chiabudini - klavir in Aleksander Ipavec - harmonika, o umetniku in razstavljenih slikah pa sta po pozdravu gostitelja dr. Skerka spregovorila kritika Giulio Montenero in Zoran Kržišnik. Tržaški kritik je poudaril, da je Jože Ciuha protagonist na področju umetnosti, ker mu je uspelo in mu še danes uspeva dajati svetu neko obliko. Njegova veličina izhaja iz dveh razlogov, in sicer: prvič je Ciuha intelektualec in njegovo slikarstvo je intelektualno, kar ustreza današnjemu svetu, ki je po svoji naravnosti dialektičen; drugič pa se je znal Ciuha vseskozi izražati z lepoto očarljivih in dragocenih podob.

Montenero je nato opozoril na dejstvo, da je kritik Kržišnik vedno razumel umetnika, v vseh njegovih fazah. Te so se kazale v ciklusih, med ka-

terimi je govornik omenil tiste o preroških, opicah, žuželkah in otrocih-klovnih. Zanimiva je bila Montenerova trditev, da je filozofija Vzhoda škodila filozofiji Zahoda, medtem ko je vzhodna umetnost odprla zahodni okno. To je teza, o kateri gre razmisliti, čeprav bi jo mogli že na samem začetku zavrniti z utemeljitvijo, da sta filozofija in umetnost v bistvu neločljivi, ker ju je treba pojmovati kot nekaj celovitega. Kritiki se nato ni mogel ali hotel izogniti omembi hudih problemov, ki tako dramatično opozarjajo na neravnovesja v svetu. Zaradi umetnikove intelektualne drže je Montenero nekoliko manj turobno zaključil svoje razmišljanje: lahko razumemo Ciuhove slike kot zdravilo, kot terapijo.

Dr. Kržišnik, najboljši poznavalec Ciuhovega dela, je avtor spremne besede v katalogu k razstavi, zato je ob odprtju povedal le nekaj svojih opazanj. Pri Ciuhi se mu zdita pomembna dva vidika, intelektualna širina in pa navdih, oboje hkrati označuje njegovo umetnost. Po eni strani ga vabi prvo v iskanje novih rešitev, drugo pa mu omogoča, da se istočasno tudi igra. To, kar dojemamo kot ustvarjalno domišljijo, je v resnici sad discipline. In še: kontemplacija vodi umetnika v odkrivanje najglobljega bistva stvari, želja po novem pa ga sili stalno naprej.

Dalj časa sem se zaustavila ob mislih obeh kritikov, ker sta dejansko obravnavala nekatera vprašanja, ki so se mi postavljala med ogledom slik in ki se bodo prav verjetno pojavljala tudi pri drugih obiskovalcih razstave. Glede marsičesa, na primer intelektualnosti in navdih, figurativnosti in iskanja novega, sta si bila kritika v bistvu složna, vendar mi nista pojasnila premikov v tistem zadnjem Ciuhi, kakršen se nam kaže na razstavi.

Zdi se mi, da je novosti precej, a omejila se bom le na tri: najprej so tu barve, zreducirane do skrajne mere (vsi odtenki sive, a še vedno izključno sive barve), nato še večja razkosanost podob, če je bilo to sploh še možno, in končno še močnejši odklon od estetike lepega in dragocenega, od tiste estetike, ki je bila izrazito prisotna v ciklusu *Ikon* in *Prerokov*, a se je tudi kasneje ohranjala in odražala v neka-

terih odločnih izbirah, na primer v veliki pozornosti, ki jo je namenjal ozadju slik, da ga je skrbno gradil kot enega najvažnejših elementov celote. Umetnik sam je nato v pogovoru kratko, a jasno pojasnil svoje stališče do lastnega ustvarjanja in izjavil, da bi najraje pozabil to, kar je že ustvaril, in še: spremenil se je tudi svet...

Kljub vsem navedenim premikom ohranja Ciuha svojo razpoznavnost, ta pa je v velikih in manjših platnih zaznavna na ravni posebne govornice, kjer so še vedno bistvene podobe, postavljene v prostor kot na nekakšen oder, kjer jim je dovoljeno le kriliti z rokami, nikakor pa ne božati ali izražati kakih dobrih čustev.

Razstava v Galeriji Skerk je v dveh nadstropjih. V pritličju srečamo kot prvo opico, uklenjeno v tesnem prostoru, nato se pred nami zvrsti več akvarelov novejšega datuma. Gre za dela, posvečena znanim pesnikom ali pisateljem, ki jih avtor Ciuha interpretira in predstavlja v želji, da bi z nekaj potezami ujel njihovo zapisano misel ali celo njihovo dušo. Tu je slikarstvo abstraktno in barve imajo svojo polno avtonomijo. V prvem nadstropju so platna večjega formata in slike so pravzaprav tisti pejsaži časa ob izteku tisočletja, o katerih govori naslov razstave. Njihovo vsebino in sporočilnost odkrivamo tudi s pomočjo naslovov, saj gotovo niso naključni, ampak jih je umetnik določil v dopolnitev slike.

Jože Ciuha se je hotel nedvomno izogniti retoriki in banalnemu šokiranju, zato se je nekoliko umaknil od konkretnega dogajanja in se je raje poslužil lastne metaforike, s katero posega po primerih iz preteklosti in kateri ni tuje citiranje slavni del še slavnejših umetnikov, a s tisto nezamenljivo govorico, lastno samo Ciuhi. Intelektualnost in domišljija, širina znanja in čisto osebni navdih, kot je bilo že večkrat povedano.

Razstava v Galeriji Skerk je lepa prilika, da se ponovno srečamo z umetnikom, ki je prav gotovo med najbolj uveljavljenimi slovenskimi umetniki v širšem kulturnem prostoru, poleg tega pomeni tudi nov korak na njegovi zdaj že polstoletni ustvarjalni poti.

Magda Jevnikar

za smeh in dobro voljo

- Hčerka, ali te ni nič sram?
- Mamica, zakaj pa?
- Glej, tvoje prijateljice so že vse razporočene, ti se pa še poročila nisi.

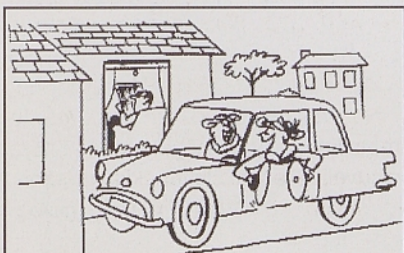
- Ali te poznam od balinanja?
- Ne balinam.
- Morda s tenisa?
- Nikakor, ne igram.
- Kaj pa od kod drugod?
- Verjetno, tam sem že večkrat bil.

- Dragi, moram ti povedati, da nisem še nikoli poljubila moškega.
- Tudi jaz ga še nisem.

- Preden sva se poročila, si mi zagotavljal, da bom v tvojem domu kraljica.
- Res je, toda monarhija je padla, sedaj imamo republiko.

V tistih časih, ko je primanjkovalo mesa, je mesar na vrata mesnice pritrdil listek:
"Jutri bom klal. Postavite se pravočasno v vrsto."

- Oženil si se, torej. Boš videl, da te bo glava bolela!
- Sploh ne. Oženil sem se s farmacevtko.

- Hočeš videti, kaj bo storil Jože?

- Čisto sem obupan. Žena vedno najde denar, pa naj ga skrijem kamorkoli!
- Si ga že poskusil vtakniti v nogavice, ki jih je treba zašiti?

- Ali je v tem kraju podnebje ugodno za revmatizem?
- Seveda. Jaz sem ga prav tu staknil.

- Vse svoje račune poravnaj z opomini.
- Kako to?
- Preprosto. Ko se jih nabere dovolj, jih prodam odpadu in z izkupičkom poravnaj račune.

- Da mi niti sto lir ne posodiš, pa res ne razumem. Med prijatelji si vendar vedno pomagamo eden drugemu!
- Res je. Ampak ti si vedno drugi!

- Dragi, kam naj sedem, povsod je mokro.
- Kar na mojo denarnico. Ta je suha.

- Poglej tisto hišo! Leta in leta sem hodil na sodišče, da sem jo dobil.
- In zakaj ne stanuješ v njej?
- Ne morem. Tam stanuje zdaj moj advokat.

Ljubezen je kot juha. Prve žlice so ponavadi prevroče, zadnje pa prehladne.

- Pepca, ti lahko kupim ta prstan?
- Ne.

- Ne bodi no tako skromna, saj ni drag.
- Zato ga pa nočem!

- Meni se zdi, da preveč svojega lastnega vina popijete!
- Kako to mislite, gospod doktor?
- I, no, vodenica se vas prijemlje.

Mož in žena sta se v restavraciji sprla pred vsemi gosti.
- Sovražim ženske, ki vse pozabijo, je na ves glas vpil mož.

pisma

DODATEK K DRUGORAZREDNOSTI

Zadnji čas smo lahko v matičnem tisku brali o drugorazrednosti, v kateri naj bi se počutili katoličani v sedanjem formalno liberalnem, a v bistvu kontinuitetnem režimu. O tem je jasno in pogumno spregovoril zgodovinar prof. Granda v Novi reviji. Za njim je njegovo misel povzel nadškof Rode v nekem svojem govoru. In bil seveda napaden, ko da je misel izključno njegova.

Vse kaže, da ne gre za neutemeljene pritožbe. Naj navedem primer, ki me je kot Primorca prizadel.

2. oktobra popoldne je ljubljanska televizija na svojem prvem kanalu imela oddajo ob stoletnici znamenite realke v Idriji. Poleg slikovnega gradiva je gledalec lahko zvedel za imena nekaterih znamenitejših mož, ki so izšli iz te šolske ustanove. Zanimivo pa je, da je sestavljalec oddaje skrbno izpustil dva bivša študenta idrijske realke, ki sta bila na Primorskem vsaj toliko znana kot tisti, ki so bili v oddaji omenjeni. To sta slavist, šolnik in javni delavec dr. Anton Kacin ter monsijor dr. Franc Močnik. Ob takšnem kričečem ignoriranju dveh tako vidnih katoličanov je beseda o drugorazrednosti povsem na mestu.

G. V.

Božično darilo za naročnike

Bliža se najlepši verski in družinski praznik v letu. Za božič se ponavadi obdarujemo. Pri Mladiki smo razmišljali, kako bi obdarili svoje zveste bralce in naročnike in smo sklenili:

vsi naročniki - stari ali novi -, ki boste do konca tega leta, to se pravi do 31. decembra 2001, plačali naročnino za leto 2002, boste lahko izbrali v dar knjigo naše založbe iz spodnjega seznama (seveda do razpoložljivosti zaloge):

PAVLE MERKÙ: SLOVENSKA KRAJEVNA IMENA V ITALIJI

ADRIANA CIBIC: NIT PRETEKLOSTI V PRIHODNOST

BRUNA PERTOT: PESMI IZ PIPE

ANGEL KOSMAČ: RICMANJE VČERAJ IN DANES

ALOJZ REBULA: PREVISNA LETA

MARICA NADLIŠEK BARTOL: FATA MORGANA

VINKO OŠLAK: IZ DNEVNIKA

RAFKO DOLHAR: TRŽAŠKI POL-DNEVNIK

Pohitite! Stopite na pošto še danes in vplačajte naročnino na naš tekoči račun št. 11131331 - Mladika - Trst. Plačniki v tujini lahko plačate s čekom ali po banki na:

Zadružna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
t. r. 16916
SWIFT: CCTSIT2T

Dokaz o pravočasnem plačilu bo poštni žig z datumom ali pa dan nakazila. Že zdaj voščimo vsem vesele in blagoslovljene božične praznike!

založba
MLADIKA

MLADIKA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 - 370846, fax 040 - 633307, e-mail: urednistvo@mladika.com